

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Vesna Jelar

Naslov naloge: Prostovoljstvo v Domu Petra Uzarja

Kraj: Tržič

Leto: 2009

Število strani: 84

Število tabel: 26

Število grafov: 8

Število prilog: 3

Mentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Deskriptorji: starost in staranje, dom za stare ljudi kot oblika institucionalnega varstva, socialno delo s starimi ljudmi, prostovoljno delo, predstavitev Doma Petra Uzarja

Povzetek: Naloga v teoretičnem delu opisuje značilnosti starosti in staranja, institucionalno varstvo, socialno delo s starimi ljudmi, prostovoljsvo in Dom Petra Uzarja. V empiričnem delu sem želela ugotoviti, kakšne koristi ima prostovoljec od prostovoljstva in kakšne koristi ima star človek od prostovoljca in prostovoljstva. Z raziskavo sem ugotovila, da so te koristi naslednje: druženje, pogovor, dobra volja, veselje, smeh. Stanovalkam in prostovoljkam prostovoljno delo prinese veliko pozitivnega v njihova življenja in bodo srečanja še vedno nadaljevale, saj bi z nenadno prekinitvijo srečanj izgubile vse koristi.

Descriptors: age and aging, a home for old people as a form of institutional care, social work with the elderly, volunteering, a presentation of Home of Peter Uzar.

Abstract: In the theoretical part characteristics of age and aging, institutional care, social work with old people, and volunteering are described and a presentation of Home of Peter Uzar is added. In the empirical part I wanted to find out what does a volunteer benefit from the volunteering and what are the benefits for an old person from a volunteer and volunteering. Research revealed that benefits are: socializing, a conversation, good mood, joy, laughter. For residents and for volunteers voluntary work is very positive activity and therefore they will continue with meetings, because all benefits would be lost, if meetings were suddenly interrupted.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
PROSTOVOLJSTVO V DOMU PETRA
UZARJA

MENTORICA:
DOC. DR. LILJANA RIHTER

JELAR VESNA

Tržič, 2009

PREDGOVOR

Staranje ne nastopi kar naenkrat, ampak je proces. Vloga priprave ljudi na starost in celotnega sistema skrbi za stare ljudi je pomembna z vidika zgleда doživljanja starosti in prenosa osebnih izkušenj na mlajšo generacijo.

Skrb za starega človeka ni stvar posameznika ampak celotne družbe. Vsaka družba ima svoje vrednote in od teh je odvisno, kako sprejema stare ljudi. Glede na to, da se bo s starostjo srečal vsak član družbe, bi morali več skrbi posvečati pripravi na starost in sami kvaliteti življenja v tem življenjskem obdobju. Stiske in težave ljudi se v tem obdobju še povečajo. Pri premagovanju teh stisk pa imamo veliko vlogo vsi, tako posameznik sam kot tudi celotna družba, ki bi s pravilnim delom in dvigom vrednot doprinesla k razbijanju tabujev in predsodkov o starosti.

Pomoč, nega in svetovanje starim ljudem velikokrat poteka preveč po ustaljenih tirih, zato bi bili delavci, ki delajo s starimi ljudmi, veliko uspešnejši, če bi se v tistih kritičnih trenutkih, ko so brez prave volje, postavili v vlogo tistega, ki mu pomagajo. Seveda pa so jim lahko v veliko pomoč prostovoljci, saj jih lahko s svojim delom vsaj malo razbremenijo.

Z diplomsko nalogo bom poskušala predstaviti, kaj pridobijo na eni strani prostovoljci, ki delajo s starimi ljudmi in kaj stari ljudje sami, in kolikšno zadovoljstvo prostovoljno delo obema nudi. Pri tem se bom usmerila v konkretno okolje, kjer poteka prostovoljno delo, in sicer v Domu Petra Uzarja Tržič, kjer že sama sedem let opravljam prostovoljno delo.

Najprej se bom posvetila starosti in staranju, pripravi na starost, težavam in stiskam starih ljudi ter smiselnemu življenju v tretjem življenjskem obdobju. Sledila bodo poglavja, ki opisujejo skrb za stare ljudi: oblike pomoči starim ljudem, cilje Strategije varstva starejših do leta 2010, institucionalno varstvo starih ljudi (kamor spada tudi domska oskrba), socialno delo s starimi ljudmi, nato pa bom podrobneje predstavila prostovoljno delo: razvoj, oblike in modele, zakaj se ljudje sploh odločajo za prostovoljstvo, načine pridobivanja prostovoljcev in kaj osebe motivira, da ostanejo prostovoljci. Temu potem sledi še predstavitev Doma Petra Uzarja v Tržiču, kjer sem opravljala raziskavo. Temu bodo sledili rezultati ankete, s katero sem želela ugotoviti, kakšne koristi ima prostovoljec od prostovoljstva, kakšne koristi ima od prostovoljca in prostovoljstva star človek.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD.....	7
1.1	STARANJE IN STAROST.....	7
1.1.1	PRIPRAVA NA STAROST.....	9
1.1.2	TEŽAVE IN STISKE STARIH LJUDI.....	10
1.1.3	SMISELNO ŽIVLJENJE STARIH LJUDI.....	11
1.2	OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM.....	13
1.2.1	FORMALNE IN NEFORMALNE OBLIKE POMOČI IN OPORE STARIM LJUDEM.....	13
1.3	STRATEGIJA VARSTVA STAREJŠIH DO LETA 2010.....	15
1.4	INSTITUCIONALNO VARSTVO STARIH LJUDI.....	17
1.4.1	DOM ZA STARE LJUDI KOT OBLIKA INSTITUCIONALNEGA VARSTVA....	20
1.5	SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI.....	24
1.5.1	PROFESIONALNE VLOGE SOCIALNEGA DELAVCA NA PODROČJU DELA S STARIMI LJUDMI.....	26
1.5.2	SOCIALNO DELO V DOMOVIH ZA STARE.....	28
1.5.3	FAZE DELOVANJA SOCIALNEGA DELAVCA S STANOVALCI DOMA.....	28
1.6	PROSTOVOLJNO DELO.....	30
1.6.1	IZRAZA PROSTOVOLJNO DELO IN PROSTOVOLJEC.....	30
1.6.2	RAZVOJ PROSTOVOLJNEGA DELA V SLOVENIJI.....	33
1.6.3	OBLIKE IN MODELI PROSTOVOLJSTVA.....	34
1.6.4	VZROKI IN MOTIVI ZA OPRAVLJANJE PROSTOVOLJNEGA DELA.....	35
1.6.5	PRIDOBIVANJE PROSTOVOLJCEV.....	36
1.6.6	UPRAVLJANJE S PROSTOVOLJCI IN SREDSTVA MOTIVIRANJA PROSTOVOLJCEV.....	38
1.6.7	PROSTOVOLJNO DELO V DOMU ZA STARE.....	40
1.7	PREDSTAVITEV DOMA PETRA UZARJA TRŽIČ.....	41
2	PROBLEM.....	44
2.1	OBRAZLOŽITEV PROBLEMA.....	44
2.2	CILJ RAZISKAVE.....	46
2.3	HIPOTEZE.....	46
3	METODOLOGIJA.....	47
3.1	VRSTA RAZISKAVE.....	47
3.2	MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV.....	47
3.3	POPULACIJA.....	47
3.4	ZBIRANJE PODATKOV.....	48
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV.....	48
4	REZULTATI.....	49
5	RAZPRAVA.....	66
6	SKLEPI.....	69
7	PREDLOGI.....	70

8	LITERATURA:	71
9	POVZETEK	75
10	PRILOGE:	76

KAZALO TABEL

TABELA 4.1.	STAROST PROSTOVOLJK	49
TABELA 4.2.	STAROST STANOVALK.....	50
TABELA 4.3.	STIKI STANOVALK Z NJIHOVIMI BLIŽNJIMI.....	50
TABELA 4.4.	POGOSTOST STIKOV BLIŽNJIH S STANOVALKAMI	51
TABELA 4.5.	ALI IMAJO STANOVALKE V DOMU PRIJATELJE?	51
TABELA 4.6.	SEZNANITEV PROSTOVOLJK S PROSTOVOLJNIM DELOM.....	52
TABELA 4.7.	MOTIVI PROSTOVOLJK.....	54
TABELA 4.8	MOTIVI STANOVALK	55
TABELA 4.9.	DOLŽINA VKLJUČENOSTI PROSTOVOLJK V PROSTOVOLJNO DELO	56
TABELA 4.10.	ČAS DRUŽENJA STANOVALK S PROSTOVOLJKAMI	57
TABELA 4.11.	POGOSTOST SREČANJ STANOVALK S PROSTOVOLJKAMI.....	57
TABELA 4.12.	POMEN DRUŽENJA ZA PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE.....	58
TABELA 4.13.	TEMA SREČANJ	59
TABELA 4.14.	KAJ SO STANOVALKE PRIDOBILE OD PROSTOVOLJK?	60
TABELA 4.15.	KAJ SO PROSTOVOLJKE PRIDOBILE OD STANOVALK?	60
TABELA 4.16.	KAJ SO STANOVALKE DALE PROSTOVOLJKAM?.....	61
TABELA 4.17.	KAJ SO PROSTOVOLJKE DALE STANOVALKAM?.....	61
TABELA 4.18.	MOTIVACIJA ZA VZTRAJANJE V PROSTOVOLJSTVU	62
TABELA 4.19.	ČAS, KI GA PROSTOVOLJKE ŠE NAMERAVAJO POSVETITI STANOVALKAM.....	63
TABELA 4.20.	KAJ BI PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?	64
TABELA 10.1.	UGOTAVLJANJE RAZLIK V MOTIVIH IN RAZLOGIH PRI ODLOČANJU ZA PROSTOVOLJNO DELO PRI MLADIH IN STAREJŠIH PROSTOVOLJKAH.....	82

TABELA 10.2. HI-KVADRAT PREIZKUS	82
TABELA 10.3. PRIMERJAVA POMENA DRUŽENJA PROSTOVOLJK IN STANOVALK	83
TABELA 10.4. HI-KVADRAT PREIZKUS	83
TABELA 10.5. KAJ BI PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?.....	84
TABELA 10.6. HI-KVADRAT PREIZKUS	84

KAZALO GRAFOV

GRAF 4.1. ALI IMAJO STANOVALKE V DOMU PRIJATELJE?.....	52
GRAF 4.2. STRUKTURA SEZNANITVE PROSTOVOLJK S PROSTOVOLJNIM DELOM	53
GRAF 4.3. STRUKTURA MOTIVOV PROSTOVOLJK	54
GRAF 4.4. DOLŽINA VKLJUČENOSTI PROSTOVOLJK V PROSTOVOLJNO DELO ..	56
GRAF 4.5. STRUKTURA POMENA DRUŽENJA MED PROSTOVOLJKAMI IN STANOVALKAMI	58
GRAF 4.6. MOTIVACIJA ZA VZTRAJANJE V PROSTOVOLJSTVU	62
GRAF 4.7. ČAS, KI GA PROSTOVOLJKE ŠE NAMERAVAJO POSVETITI STANOVALKAM	63
GRAF 4.8. KAJ BI PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?.....	64

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 STARANJE IN STAROST

Starost je stanje posameznika ali naroda, staranje pa je proces, ki traja od rojstva do smrti. Življenjska doba starih ljudi se hitro podaljšuje in visoka starost je lahko velik dosežek, hkrati pa je tudi izziv za našo družbo, ki terja spremembo miselnosti in ravnanja. Vse skupine prebivalstva se morajo pravočasno naravnati na nastale družbene spremembe tako, da jim bo omogočeno uresničevati svoje pravice človeka in državljana (Šiplič, Kadiš; 2002: 295).

Definicij in teorij o starosti in staranju je v svetovni in domači literaturi veliko. Kdaj se posameznik postara, je res težko opredeliti. Dobro vemo, da se ljudje različno staramo in da pri isti starosti vsi nismo videti enako stari. Staranje je namreč odvisno od naših misli in dejanj, ali drugače povedano: od naše zavestne odločitve, kako se želimo starati in kaj bomo naredili za kakovost svojega življenja (Hojnik-Zupanc, 1997: 1). Od nas samih, od našega načina življenja pred starostjo je torej odvisno, kakšna bo naša usoda na stara leta (Tournier, 1980: 89).

Šiplič in Kadiš poudarjata, da kakovostno starost omogočajo številni zdravstveni, socialni, vedenjski in psihološki dejavniki. Zdravstveni dejavniki so primarni, saj človek, ki ima težave s starostnimi in drugimi boleznimi, ne doživlja kakovostne starosti, čeprav je lahko njegovo življenje bolj ali manj kakovostno. Velja pa tudi obratno, saj dobro zdravje samo po sebi še ni dovolj za kakovostno življenje. Spremljati ga morajo še dobro počutje, zadovoljstvo s seboj in topli socialni odnosi. Ti dejavniki se med seboj prepletajo in vplivajo drug na drugega (Šiplič, Kadiš; 2002: 296).

Med najbolj poznanimi teorijami, ki se nanašajo na staranje, so biološke, psihološke in družboslovne teorije. Razlage bioloških teorij pravijo, da se organizem stara zato, ker se vedno manj naporov vlaga v vzdrževanje in krepitev telesnih celic in tkiv. To pa nadalje pripelje do telesnega propadanja in smrti. Psihološke teorije govorijo o odvisnosti staranja od stopnje zrelosti človekove osebnosti, kako se človek v starosti počuti, koliko samozaupanja, samostojnosti in življenjskega optimizma ima ter kakšni so njegovi interesi. Aktivnost

oziroma pasivnost starih je odvisna od življenjskega stila v aktivnem obdobju ter od socialnih in ekonomskih okoliščin (Tomažič, Peternelj; 1998).

Pri vsakem človeku Ida Hojnik-Zupanc (1997) razlikuje tri vrste starosti:

- kronološko starost, ki pomeni, koliko smo stari po koledarju. Ljudje pa se pogosto ne čutimo tako stari, kot štejejo naša leta;
- funkcionalno starost, ki pomeni, koliko je staro naše telo glede na pravilno delovanje osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov; in
- doživljajsko starost, ki pomeni, koliko stare se dejansko počutimo (Hojnik-Zupanc, 1997: 3-4).

Če je kronološka starost nekaj popolnoma neosebnega, gluho odštevanje let, in je funkcionalna starost objektivno stanje človeka pri določeni kronološki starosti, pa je doživljajska starost osebno doživljanje svoje starosti. Kaj pomaga, če je človek kronološko šele v poznih srednjih letih, funkcionalno v izredno dobrem stanju za svoja leta, če pa se počuti "na koncu" vseh svojih poti (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci; 1992: 27).

Večina raziskav o starih ljudeh se dandanes ukvarja z ljudmi, ki so stari 65 let in več. Taka kronološka opredelitev je v tesni zvezi s politiko in normami, povezanimi z upokojitvijo ter zakonodajo. Večina teoretikov populacijo starih deli na tri podskupine. Jaz za primer navajam delitev podskupin po Rosenbergu in Everittu:

- mlajši starostniki (od 65 do 69 let),
- srednje stari starostniki (od 70 do 74 let) in
- starejši starostniki (od 75 let in več) (Rosenberg, Everitt; 2001).

V tej delitvi je tudi zajeto, da so tisti, ki so stari 75 let in več, najbolj občutljiva in nezaščitena skupina pred fizičnimi ter družbenimi tveganji oziroma spremembami, ki jih ponavadi povezujemo s starostjo, kot so na primer ovdovelost, slabljenje zdravja in povečanje nezmožnosti opravljanja vsakodnevnih opravil brez kakeršnekoli pomoči (Rosenberg, Everitt; 2001).

Staranje je torej kompleksen proces. Jedrnato ga lahko opredelimo kot biološki, kulturni, ekonomski, socialni in fenomenološki pojav. Običajno ga reduciramo le na prvi dve oznaki, ker sta najbolj dostopni neposredni izkušnji. Biološki vidik nam je lažje razumljiv, ker se vsi staramo že od vsega začetka. Da je starost tudi kulturni pojav, odvisen od navad, vrednot in simbolov, se lahko prepričamo s primerjavo različnih družb ali pa različnih časovnih obdobj znotraj neke družbe. Ljudje iste (kronološke) starosti so v različnih kulturnih kontekstih

vrednoteni različno. Starost je, podobno kot otroštvo in odraslost, fenomen generacijskih razlik. Od številnih dejavnikov je odvisno, kakšno bo razvrščanje ljudi v eno ali drugo generacijo, kako je ena generacija razumljena s strani druge in kakšen je odnos med njimi (Dragoš, 2000: 293).

1.1.1 PRIPRAVA NA STAROST

Čas za pripravo na starost je vse od otroštva naprej. V otroštvu in mladosti mora človek spontano doživljati starost v osebnem sožitju svoje družine s starim človekom. V zgodnjih in osrednjih srednjih letih pa naj bi bil sam v osebnem stiku s starim človekom in se začel zavestno pripravljati na svojo starost. Človek si mora izoblikovati pozitivno stališče do starosti. Starosti ne sme podcenjevati, niti si o njej delati rožnatih iluzij. Takoj ob upokojitvi pa si mora človek pripraviti osebni načrt življenja po upokojitvi, narediti vsakodnevni urnik, naučiti se v življenje vpeljati nove dejavnosti, poiskati nove socialne stike in napraviti obračun čez svoje preteklo življenje (Ramovš, 2003: 243-248).

Na dejavno starost se je potrebno ustrezno pripraviti. Človek si mora narediti načrte, kako bo preživel to obdobje. Priprava na starost naj bo celovita, kar pomeni, da je treba hkrati ozaveščati svojo življenjsko pot in odnos do najpomembnejših dogodkov, ki so nam krojili življenje, zavestno analizirati vse spremembe, ki se dogajajo v našem telesu, v naši psihi (duši) in v okolju ter pripraviti program rednega dejavnega življenja, ker nedejavnim ljudem hitreje upadajo življenjske funkcije (Hojnik-Zupanc, 1997: 8).

Za vsakega človeka je kakovostno staranje drugačno. Vsak človek si mora oblikovati svoje staranje po svoje. Vendar pa si nihče, naj bo še tako bogat, zdrav, mladosten in sposoben, ne more zagotoviti kakovostne starosti sam, brez drugih ljudi, in nikogar ni, pa naj bo še tako reven, bolan, ostarel in nesposoben, ki ne bi mogel drugim pomagati k bolj kakovostni starosti. Solidarna pomoč drugim k njihovi kakovostni starosti je najuspešnejša vaja za lastno kakovostno starost.

Stari ljudje imajo danes možnost vključitve v medgeneracijske skupine za kakovostno starost. To so skupine za samopomoč, skupine, ki združujejo ljudi iz treh generacij (mlade, srednje in

stare), njihov namen pa je preprečevanje osamljenosti v starosti. To dosežejo s pristnimi človeškimi druženji, ki koristijo vsem generacijam. Skupine organizirajo in vodijo usposobljeni prostovoljci srednje generacije. Ljudje, ki živijo doma ali v domovih za stare ljudi, si lahko preženejo osamljenost tudi tako, da se vključijo v društva upokojencev, ki organizirajo številna družabna srečanja, izlete, imajo razne članske ugodnosti in redno informirajo svoje člane o novostih. Pogoj je seveda mobilnost in zadovoljivo zdravstveno stanje, ki vse to dopušča.

1.1.2 TEŽAVE IN STISKE STARIH LJUDI

Prehod v tretje življenjsko obdobje je za večino ljudi eden najbolj bolečih prehodov v življenju. Takrat namreč človeka čakajo travmatični dogodki in siloviti stresi, kot so odhod zadnjega otroka iz družine, upokojitev in prej ali slej smrt enega od zakoncev. Pogoste so tudi finančne težave, sprememba bivališča in osamljenost, nekateri starostniki odidejo v zavode in domove, kjer so življenjske razmere povsem drugačne (Pečjak, 1998: 13).

"S starostjo rastejo in se množijo številne tegobe. Mnoge poraja samo pešanje človekovih moči, za druge pa je krivec napačno gledanje na starost v današnji družbi in s tem povezana marginalizacija starih ljudi. Subjektivno se oboje kaže v zavesti starega človeka kot osebna stiska" (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci; 1992: 50).

Staranje ni bolezen, so pa nekatera bolezenska stanja po svoje značilna za starost. In ta stanja so arterioskleroza, bolezni srca in ožilja, starostna sladkorna bolezen, zvišan krvni tlak oziroma pritisk. To so degenerativne bolezni, ki nastanejo zaradi nepravilnega vedenja: nepravilna prehrana, telesna nedejavnost, čezmerno kajenje, pitje alkohola (Birska, 1992: 91).

Pereč problem je tudi odnos med družbo in starimi ljudmi. Tako po svetu kakor tudi v Sloveniji se pogosto zgodi, da družba posameznike po upokojitvi preprosto izloči. Izguba poklicnega statusa pa v naši družbi zelo zmanjšuje zmožnosti za socialne stike in normalno življenje po upokojitvi. Upravičeno lahko trdimo, da se je diskriminacija starih ljudi začela z industrijsko družbo, ki je potrebovala predvsem mlade in fizično močne ljudi. Dejstvo pa je,

da je družba, ki zna izvabiti ustvarjalni potencial iz starih ljudi, bogata družba (Brečko, 1998: 55).

S staranjem postaja večina ljudi bolj in bolj ranljiva za dolgo vrsto stresorjev. Spremembe, ki jih star človek doživlja, lahko zelo podkopljejo njegovo samospoštovanje in duševno zdravje. Dokazano je, da so stresni življenjski dogodki med pomembnejšimi vzroki telesnih in duševnih obolenj. Na tem mestu pa bi izpostavila tudi potrnost, ki sodi med najpogostejše izraze duševne stiske pri staremu človeku. Stiska starega človeka je hujša, ker trenutne težave priključijo v spomin že doživete. Mučita ga preteklost in sedanjost, zato se počuti nemočnega (Kastenbaum, 1985: 75-91).

Smrt partnerja, s katerim je star človek preživel dolga leta, ga prizadane mnogo bolj, kot si to predstavljamo. Ločitev in izguba sta kruta resničnost za tiste, ki ostanejo. Ostane močan občutek izgube in potem preizkušnja, da sam živiš naprej. Položaj pa pogosto zapletajo še denarne skrbi in zdravstvene težave. Dejstvo pa je, da družba ne jemlje resno močnega vtisa, ki ga pusti smrt dolgoletnega življenjskega sopotnika (Kastenbaum, 1985: 108-118).

Z leti, ko se vse več znancev, prijateljev, svojcev, pa tudi življenjski sopotnik poslovijo od življenja, se pri mnogih starih ljudeh stopnjuje strah pred smrtjo. Strah pred smrtjo pa ni naraven ampak privzgojen. Miselnost, da s sodobno medicino lahko preprečimo smrt, povzroča tudi strah pred njo. Človek mora spoznati in razumeti, da je smrt neizbežen konec življenja (Birska, 1992: 88-90).

1.1.3 SMISELNO ŽIVLJENJE STARIH LJUDI

Smiselno življenje starih ljudi sestavljajo naloge, ki naj bi jih stari ljudje izpolnili preden se poslovijo iz tega sveta. Bistvo pa je, da te naloge, ki jih bom povzela po Ramovšu, Kladniku, Knifičevi ter ostalih sodelavcih (1992), lahko naredi samo človek v tretjem življenjskem obdobju:

- Prepuščanje skrbi za vsakdanjo preskrbo srednji generaciji: Človek naj bi na starost prepustil breme odgovornosti za preskrbo srednji generaciji, kar pa ne pomeni, da bi z upokojitvijo šel počivat, saj bi ga tak način mirovanja notranje ubijal. Namen

prepuščanja skrbi je, da stari ljudje prepustijo odgovornost za dogajanje in materialno preskrbo srednji generaciji in sprostijo svoje sile za doživljajsko bogatenje, za posredovanje svojih izkušenj drugima generacijama ter za lepe medčloveške odnose.

- Nevsiljivo toda odločno predajanje življenjske izkušnje mladi generaciji: Človek ustvari v okvirih svoje svobode in osebnega prizadevanja izvorno in enkratno življenjsko izkušnjo. V njej so pri slehernem tudi nekatere vrhunske življenjske izkušnje, ki so tako pomembne, da ne smejo ostati njegova zasebna lastnina, ki bi šla z njim v grob, temveč morajo preiti od njega na druge po istih mehanizmih, po katerih je sam prejel jedro izkušnje vsega človeškega razvoja. Pri večini ljudi so to delovne izkušnje, življenjske izkušnje, izkušnje o medsebojnem odnosu in sožitju v zakonu, družini, narodu in družbi, spoznanja in znanje. Človeška izkušnja se kopiči in se prenaša samo v osebnem odnosu, natančneje v temeljnem človeškem odnosu, neposredno ali posredno. Seveda pa stari ljudje laže svoje življenjske izkušnje predajajo vnukom kakor pa svojim otrokom.
- Zgled preprostega življenja, sproščene vedrine in vedre sproščenosti: Stari ljudje so za mlado in srednjo generacijo temeljnega pomena zlasti s tem, kar so. Če pametno preživljajo starost in se človeško zrelo poslavljaajo od življenja. Po eni strani kažejo ostalima generacijama zgled za pripravo in kasnejše preživljanje lastne starosti, po drugi strani pa smisel človeškega življenja v tretjem življenjskem obdobju. Če stari ljudje odklanjajo svojo starost in vse, kar prinaša, so slab zgled ostalima dvema generacijama, posledica tega pa je odrivanje starih izpred oči na rob družbe.
- Opravljanje zadnjih osebnih nalog pred odhodom iz časa in prostora: Ljudje smo minljiva, umrljiva bitja in pomembno za nas je, da se tega zavedamo in da smo na to pripravljeni. V življenju imamo toliko časa, kolikor ga potrebujemo. Star človek je tako statistično blizu smrti, zato so njegove zadnje osebne naloge pred odhodom iz časa in prostora temeljna življenjska naloga. Te osebne naloge pa so: odpuščanje drugim in kesanje, hvaležnost za vse dobre stvari v življenju in biti človek do konca, saj si ljudje zapomnimo lep zgled človeka ob smrti (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci; 1992: 44-49).

1.2 OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM

Potrebe po pomoči s starostjo naraščajo. V takšnih primerih postanejo socialne mreže, tako formalne kot neformalne, pomemben varovalni dejavnik starih ljudi, ki pripomorejo k njihovemu kakovostnemu življenju v starosti. Odgovornosti za pomoč in oporo morajo biti ustrezno porazdeljene med obema sferama, pomembno pa je tudi njuno medsebojno sodelovanje.

Strokovnjaki ugotavljajo, da se socialne mreže starih ljudi razlikujejo od tistih, ki jih imajo mlajši. Glede na posebne potrebe, ki jih imajo stari ljudje, so te mreže ožje. Socialne mreže pomembno vplivajo na uspešno staranje, saj zagotavljajo več podpore in tako pomagajo starim ljudem nadomestiti izgube, s katerimi se soočajo. Ljudje, ki to mrežo sestavljajo, lahko po drugi strani ovirajo uspešno prilagoditev na staranje. To se zgodi v primeru, če zanemarijo potrebo po spodbujanju neodvisnosti, ko se odzivajo na zdravstvene in socialne omejitve starega človeka (Milošević Arnold, 2000: 254).

1.2.1 FORMALNE IN NEFORMALNE OBLIKE POMOČI IN OPORE STARIM LJUDEM

Stari ljudje se v primeru, ko potrebujejo različne oblike pomoči, lahko obrnejo na različne vire pomoči oziroma opore. Ta vir pomoči so lahko družinski člani, sorodniki, prijatelji, znanci, bodisi različne organizacije in institucije v okviru države, trga ali prostovoljnega sektorja (Nagode, Dremelj, Hlebec; 2006: 814).

Gre torej za dve vrsti virov socialne opore, in sicer na eni strani za neformalne vire socialne opore, ki jih sestavljajo družina, sorodniki in prijatelji, ter na drugi strani za formalne vire socialne opore v raznih institucijah in organizacijah.

Formalna opora je opredeljena kot profesionalne storitve, ki jih pooblašajo in sponzorirajo vladna telesa (Vaux, 1998). Kaže se v razvoju različnih storitev v lokalnem in širšem okolju starega človeka. Gre za stacionarne in alternativne oblike institucionalnega varstva, mobilne

storitve, storitve na domu in storitve na daljavo. Te nudijo predvsem instrumentalno oporo (Hojnik-Zupanc, 1996: 16-23).

Neformalna oporna mreža pa se v več segmentih razlikuje od formalne oporne mreže. Neformalna opora je neinstitucionalna opora in je ločena od države, trga in prostovoljnega sektorja, izvira pa v odnosih znotraj družine in skupnosti. Je brezplačna in se izvaja na domu uporabnika (Dremelj, 2003: 156). Neformalna mreža nudi predvsem čustveno in moralno podporo, v mnogih primerih pa tudi instrumentalne storitve (Hojnik-Zupanc, 1999: 16).

Prav tako kot drugi segmenti populacije se za izmenjavo socialne opore tudi stari ljudje najprej v veliki meri, če je le to možno, obračajo na neformalna socialna omrežja (Hlebec, 2003: 171). Dostop do opore znotraj neformalnega sektorja ni določen toliko s potrebami tistega, ki potrebuje oporo, temveč je odvisen od njegovega dostopa do sorodstvenega omrežja (Dremelj, 2003: 157).

V primerih, ko pa neformalno socialno omrežje pomoči popusti, odpove ali ne zadošča, mora star človek poseči po formalnem omrežju pomoči in se v skrajnem primeru preseliti tudi v institucijo. Ta formalna podporna mreža je v moderni družbi prevzela del skrbi in odgovornosti za stare ljudi od neformalnega omrežja (Ramovš, 2003: 197).

Ko star človek ugotovi, da sam ne zmore več skrbeti zase ali neformalna mreža iz različnih razlogov ne more več zagotavljati vseh potreb, se lahko obrne na vire pomoči, ki jih zagotavlja država, ali pa na tiste, ki jih nudijo zasebniki in nevladne organizacije.

Mrežo socialnega varstva torej sestavljajo nosilci javne službe, kot so centri za socialno delo, domovi za stare, predvideni regijski centri za pomoč na domu, nosilci drugih javnih storitev v bivalnem okolju – stanovanjske oblike; nosilci v zasebnem sektorju; ter nevladne in prostovoljske organizacije, med katerimi imajo posebno vlogo društva upokojencev in skupine starih za samopomoč (Mesec, 2003: 19).

Star človek lahko v svojem lokalnem in širšem okolju izbira med dvema formalnima opornima viroma. Odloči se lahko med institucionalnim varstvom ali pa organiziranimi storitvami v bivalnem okolju in navsezadnje izbere sebi bolj ustrezno (Nagode, 2003: 35). Ne glede na to, ali se star človek odloči za institucionalno bivanje ali za nadaljnje bivanje v

svojem bivalnem okolju s podporo formalno organiziranih storitev, je pomembno, da se zavedamo, da nobena formalna pomoč ne more nadomestiti družine in drugih iz neformalne mreže, ampak jih lahko le podpre in le delno razbremeni, da postanejo njihovi odnosi kakovostnejši. Neformalno omrežje se lahko tako bolj specializira v dajanju opore staremu človeku, saj je emocionalna opora, ki jo nudijo družinski člani, ključna pri doseganju in ohranjanju dobrega počutja oziroma fizičnih in psihičnih težav starih in se neločljivo povezuje z uspešnim staranjem (Šadl, 2005: 226).

1.3 STRATEGIJA VARSTVA STAREJŠIH DO LETA 2010

Namen Strategije varstva starejših do leta 2010 (www.mddsz.gov.si) je usmeritev Republike Slovenije, da bi zagotovila pogoje:

1. za ohranitev solidarnosti in kakovostnega medčloveškega sožitja med tretjo, srednjo in mlado generacijo ter
2. za kakovostno staranje in oskrbo naglo rastočega deleža tretje generacije (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006: 5).

Strategija varstva starejših do leta 2010 je celovit nacionalni program, ki ureja naslednja področja:

- skrb za ustvarjanje pogojev za aktivno vključevanje tretje generacije v proces dela in zaposlovanja,
- skrb za socialno primerne in finančno vzdržne pokojnine,
- dejavnost dolgotrajne oskrbe z zavarovanjem za dolgotrajno oskrbo,
- skrb za delovanje sodobnih programov socialnega varstva na področju staranja in sožitja generacij,
- skrb za preventivno krepitev zdravja starih ljudi, za njihovo zdravljenje in za stabilnost sistema zdravstvenega zavarovanja,
- skrb za vzgojo in izobraževanje mlade in srednje generacije za kakovostno sožitje s starimi ljudmi, ob prehodu v tretje življenjsko obdobje za pripravo na kakovostno staranje in sožitje z mlajšima generacijama ter za primerne pogoje vseživljenskega učenja in izobraževanja za starejše,

- usmeritev kulture, zlasti javnih občil, v sodelovanje pri skrbi za rast nove solidarnosti med generacijami in za kakovostno človeško preživetje družbe z velikim deležem starega prebivalstva,
- usmeritev raziskovanja in znanosti na področje staranja, starosti in sožitja med generacijami,
- usmerjanje prostorskega planiranja za tako stanovanjsko in javno ureditev, ki bo primerna za življenje in delo starih ljudi,
- razvoj sodobnih komunikacijskih sredstev po meri starih ljudi in njihovo udeležbo pri vsakdanji rabi teh sredstev,
- tak razvoj prometa, ki bo omogočal gibljivost in udeležbo starih ljudi, ter
- skrb za učinkovito zaščito starih ljudi pred nasiljem in zlorabami (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006: 11).

Strategija gradi na dobrih izkušnjah in programih, ki so delovali doslej, spodbuja uporabo vseh obstoječih razpoložljivih virov in vključitev novih, še neizkoriščenih (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006: 12).

Da bi dosegli glavna namena nacionalne strategije za solidarno sožitje generacij in za kakovostno staranje prebivalstva v Sloveniji, ki sem ju navedla v prvem podpoglavju, postavlja ta strategija naslednje globalne cilje:

1. zagotoviti dolgoročno sodelovanje vladnih resorjev, lokalnih skupnosti, gospodarstva, izvajalcev storitev in programov, znanosti in civilne družbe (predvsem organizacij tretje generacije) za solidarno sožitje generacij in kakovostno staranje;
2. zagotoviti pogoje za širitev participacije starejših na vseh ravneh, krepitev njihove družbene vključenosti in neodvisnega življenja;
3. zagotoviti pogoje za krepitev ustrezne in trajne socialne zaščite sedanjih in bodočih generacij;
4. razvijati trg delovne sile tako, da se ta odzove na staranje prebivalstva in izrablja potencialne starejših;
5. zagotoviti enakomeren dostop do kakovostnih zdravstvenih in socialnih storitev;
6. sistematično uvajati in izvajati vzgojo za solidarnost med generacijami ter ustvariti pogoje za vseživljenjsko učenje;
7. upoštevati demografske spremembe in skrb za kakovostno staranje in oskrbo v starosti pri oblikovanju vseh strateških in programskih dokumentov posameznih resorjev, pri

čemer je izhodišče sinergetska odgovornost posameznika, njegove družine, lokalne skupnosti in države;

8. presegati negativna stališča do staranja in starih ljudi v družbi;
9. ustanoviti Svet za nacionalno strategijo za solidarno sožitje generacij in za kakovostno staranje prebivalstva v Sloveniji, ki bo skrbel za izvajanje, koordinacijo in dopolnjevanje te strategije (Strategija varstva starejših do leta 2010, 2006: 11).

1.4 INSTITUCIONALNO VARSTVO STARIH LJUDI

Čeprav se tega niti ne zavedamo, je življenje ljudi z nastankom sodobne družbe postalo nenehno povezano z različnimi institucijami. Začetek življenja, rojstvo, ki je bilo v preteklosti vezano na dom in družino, je danes vezano na posebno institucijo – porodnišnico. Večji del mladosti poteka v vrtcih, osnovnih šolah, srednjih šolah in fakultetah, kar so prav tako institucije. Najbolj aktiven in produktiven del življenja pa ljudje preživimo v institucijah, kjer smo zaposleni. V starosti pa se nekateri soočijo z institucijami, kot sta npr. bolnišnica in dom za stare ljudi.

Hojnik-Zupanc (1999) navaja, da imajo vse institucije po definiciji nekaj skupnih temeljnih značilnosti:

- popolna zadovoljitev osnovnih eksistenčnih potreb,
- predpisan dnevni ritem,
- racionalizacija dela,
- skupinske aktivnosti,
- prevladovanje javnega prostora nad zasebnim.

Te značilnosti jim dajejo skupno oziroma kolektivno identiteto (Hojnik-Zupanc, 1999: 27).

Za prepoznavanje kvalitete delovanja institucij in življenjskih razmer uporabnikov v njih so po navajanju Milošević Arnold (2006) relevantni naslednji kriteriji:

- Zaprtost oziroma odprtost institucije: Institucija, ki deluje po socialnem modelu (deinstitucionalizirana), mora biti odprta tako za same uporabnike, kakor tudi za različne obiskovalce: svojce, prostovoljce, strokovnjake – predstavnike različnih služb

in programov (socialnih, zdravstvenih), študente, upravne službe, strokovna združenja, šole in za medije.

- Javnost življenja v institucionalni oskrbi: Institucija kot javni prostor dopušča in spodbuja vplive zunanjega sveta in omogoča pretok ljudi, informacij, dogodkov ipd.
- Možnosti izbire različnih aktivnosti: Socialna institucija uporabnikom zagotavlja možnosti za vključevanje v dejavnosti, pri čemer je pomembno, da je ponudba čim bolj pestra in da imajo možnost vplivati na ponudbo in na okoliščine izvedbe različnih programov.
- Narava odnosov med uporabniki in zaposlenimi: Socialno institucijo odlikuje skrb za vzdušje, v katerem se upošteva dostojanstvo posameznika, kjer bodo med uporabniki in delavci vladali odprti in topli odnosi in bo zagotovljena komunikacijska prepustnost na vseh ravneh.
- Ohranjanje avtonomije posameznika: V socialni instituciji je pozornost usmerjena v to, da se ohranja identiteta posameznika, kjer se spoštuje njegova zasebnost in dosledno upošteva njegova pravica do izbire, kar mu omogoča kontrolo nad lastnim življenjem (denimo, kdaj bo vstal, kaj bo oblekel, s kom in kdaj se bo družil).
- Dobro počutje uporabnikov v skupnosti z drugimi: V socialni instituciji se krepi moč uporabnikov, ohranja in spodbuja se njihovo socialno funkcioniranje, hkrati pa imajo uporabniki glede na svoje potrebe in želje pravico do pomoči (Milošević Arnold, 2006: 26-27).

Življenje v institucijah se ne glede na funkcijo, ki jo opravljajo, spreminja. Spreminja pa se tudi odnos ljudi do institucij in vloga institucije v življenju ljudi, toda institucije ostajajo (Mali, 2007: 38).

Slovenski model vodi v formalno enako kakovost bivanja v vseh institucijah. Omogočen je razmeroma visok bivanjski standard, ni pa omogočen nadstandard, ki je ena od oblik individualiziranega institucionalnega varstva. Razvoj institucionalne pomoči vodi tudi v Sloveniji vse bolj v smer diferenciacije bivanjskih pogojev, kar pa lahko pripelje do znižanja kakovosti institucionalnega bivanja in posledično do vse večjih socialnih razlik med najnižjim in najvišjim kakovostnim nivojem. Kljub temu, da se socialne in zdravstvene storitve na domu širijo in razvijajo, so institucije neizogiben člen v mreži socialnega varstva (Mali, 2006: 19).

Namen institucije je, da bi maksimalno zadovoljila potrebe, ki si jih posameznik ne more več individualno zagotoviti. Institucionalno varstvo omogoča maksimalno prostorsko povezanost (skupna jedilnica, skupni prostori za popoldanski počitek, skupna rekreacija), po drugi strani pa tudi vsaj minimalno stopnjo zasebnosti, saj nekateri čutijo manj zasebnosti, ker je večina sob dvoposteljnih (Hojnik-Zupanc, 1994: 2).

Človek vstopi v ustanovo s svojimi navadami, tu pa se sreča s togim hišnim redom, ki mu zmanjšuje svobodo in kontrolo nad svojim življenjem. Vse to pa negativno vpliva na psihično in fizično počutje. V fazi prilagajanja starostnika na bivanje v instituciji je še premalo spodbud za dejavnosti, zato so stari ljudje izpostavljeni tako imenovanemu pomanjkanju raznoterih dražljajev, ki bi jim ohranjali življenjsko budnost. Posledica tega so občutki nesmiselnosti življenja, nezadovoljstvo, izguba interesov in upad osebnosti nasploh. Star človek je na vsakem koraku v vlogi odvisnega, ki potrebuje pomoč, ki ne zmore, ki nima,... in prav to lahko v njem zbudi hude občutke ponižanja, zaradi česar postane njegovo življenje neznosno (Mali, 2002: 320-321).

Od institucij, v katerih živijo ljudje, ki iz različnih razlogov ne morejo živeti samostojno ali v lastni družini, običajno pričakujemo, da bodo delovale tako, da bodo stanovalcem čim bolj nadomeščale "dom" . Stanovalcem naj bi zagotavljale vse tisto, kar jim je nudilo domače okolje. Je pa res, da imajo v večini sodobnih institucij zelo omejene možnosti izbire tako glede same namestitve in prehranjevanja kot tudi načina oskrbe (Goffman, 1961).

Ustanove ponavadi dojemamo kot nek kraj, kjer se redno dogaja neka vrsta dejavnosti. Ko ustanova zajema tako rekoč vse vidike posameznikovega življenja (delo, zabavo, rekreacijo), jo lahko imenujemo totalna ustanova (Mali, 2002).

Naše življenje je torej lahko krajši ali doljši čas vezano na specifične institucije, ki jih zaznamuje poseben način življenja, saj v njih posameznik preživlja dneve na enem mestu, v družbi bolj ali manj stalnih ljudi, pod eno oblastjo in na podlagi določenih pravil življenja. Zadnje življenjsko obdobje starih ljudi je pogosto vezano prav na institucije s tovrstnimi značilnostmi – na domove za stare ljudi (Mali, 2007: 17-18).

1.4.1 DOM ZA STARE LJUDI KOT OBLIKA INSTITUCIONALNEGA VARSTVA

Največkrat stari ljudje postanejo uporabniki institucionalnega varstva, ko postanejo popolnoma odvisni od okolja in zaradi slabega zdravstvenega stanja ne morejo več skrbeti sami zase. Osnovni namen teh institucij je, da kar najbolj zadovoljijo potrebe, ki jih posameznik ni več zmožen zadovoljiti sam. To ni samo zagotovitev zdravstvene in medicinske oskrbe, ampak tudi socialna in moralna pomoč (Mali, 2006: 18-19).

Čeprav obstajajo pri nas poleg domov za stare ljudi tudi različne druge organizirane neinstitucionalne oblike pomoči starim ljudem v njihovem bivalnem okolju (npr. storitve na domu: pomoč pri vzdrževanju osebne higiene, gospodinjska pomoč, pomoč pri ohranjanju stikov; mobilne storitve: dostava obrokov, organizirani prevozi; storitve na daljavo: strokovno svetovanje, varovanje, nujni klici itd.), te še nimajo veliko uporabnikov. Za Slovenijo je značilna izrazito institucionalna usmeritev (Mali, 2007: 18).

O domovih za stare govorimo kot o totalnih ustanovah, ker delujejo kot nadomestilo človekovih potreb. Stari ljudje imajo v domu zagotovljeno zadovoljevanje vseh življenjskih potreb, vendar pa v domu prihaja do razkroja lastne identitete, saj mu je odvzeta skrb za samega sebe. Starostnik se mora v obdobju vselitve sprijazniti z vsemi stranmi novega okolja in se tako prilagajati domu, kar pa je v starosti izredno težaven proces (Mali, 2002: 319-320).

Slovenski domovi za stare ljudi so se v preteklih šestdesetih letih iz "hiralnic" razvili v zapletene institucionalne sisteme, ki opravljajo pomembno vlogo na področju skrbi za stare. V preteklosti so starim ljudem zagotavljali preživetje, vendar ne več kot zgolj to. Na prelomu tisočletja pa so naši domovi za stare ljudi lepi, večinoma so bili na novo zgrajeni ali temeljito obnovljeni v zadnjih dveh desetletjih. V njih so prehrana, čistoča, ogrevanje, zdravstveno varstvo in nega, delovna terapija in fizioterapija ter druge materialne storitve na visoki, nadpovprečni evropski ravni (Ramovš, 2003: 313).

Domovi za stare ljudi so pri nas državni in zasebni. Slovenija je do nedavnega imela samo državne domove za stare ljudi, zadnja leta pa vstopajo tudi zasebni. Država tako podeljuje koncesijo zasebnim domovom in jih sprejema v javno socialno mrežo. Po načrtu, ki ga ima država za širjenje mreže programov oskrbe starega prebivalstva, je vsako leto zgrajenih nekaj

novih domov, saj je vse večje povpraševanje pokazalo, da so zmogljivosti že obstoječih domov premajhne (Ramovš, 2003: 312-313).

Domsko bivanje je ena od oblik varstva starih ljudi, ki zagotavlja osnovne življenjske potrebe. Posamezniku je v domu odvzeta prav vsaka skrb za samega sebe, v njem pa ni prostora za širino posameznikove zasebnosti. V instituciji preživijo dlje časa tisti stari ljudje, ki so to obliko bivanja izbrali prostovoljno in imajo stalne stike z družino, sorodniki in prijatelji zunaj institucije (Hojnik-Zupanc, 1994: 2-3).

Dom za stare ljudi je svojevrsten svet, ločen od zunanjega sveta, saj je življenje uporabnika ustanove ločeno od življenja izven ustanove. Domovi za stare so institucije, v katerih je življenje velikega števila starih ljudi omejeno na en sam prostor. Zaprtost pred zunanjim svetom je omejena, saj so obiski v večini dovoljeni od 11.30 do 19.00. Ločenost od zunanjega sveta pa se zmanjšuje tudi z ohranjanjem prejšnjega načina življenja. To je lahko le majhen kos pohištva, ki jih spremlja vse življenje ali ohranjanje prejšnjih navad. Velik pomen imajo za uporabnike tudi stiki z domačimi in domačim okoljem. Različno doživljanje življenja znotraj in zunaj institucije je prisotno le pri uporabnikih, pri osebju pa ne. Socialni delavci, zaposleni v ustanovi, pri stanovalcih ne opažajo, da bi drugače doživljali življenje v domu in izven njega. Uporabniki doživljajo socialne delavce kot del ustanove. Uporabniki se zavedajo, da je življenje v instituciji drugačno kot življenje, ki so ga živeli v domačem okolju. Obiski svojcev in prijateljev so za njih veliko več kot le obiski, so stik z zunanjim okoljem. Star človek se mora ob vstopu v institucionalno varstvo sprijazniti z vsemi stranmi novega okolja. Zasebnost stanovalcev je motena z vstopom zaposlenih v sobo, saj na bolniških oddelkih osebje pogosto vstopi v sobo, ne da bi potrkalo. Drugače pa je kljub pravilom hišnega reda življenje v domu za stare dokaj prilagojeno individualnim zahtevam. Samostojna skrb za samega sebe je dovoljena in zaželjena, saj razbremenjuje osebje in ohranja stanovalce vitalne in aktivne še v pozno starost. Stanovalci lahko preživljajo svoj prosti čas v okviru zaposlitvenih dejavnosti (v raznih delavnicah, ki so organizirane v domu). V domovih je prisotna kultura stanovalcev kot tudi kultura zaposlenih. Klima na obeh vpliva na celotno podobo institucije in na življenje v njej (Mali, 2006: 24-27).

Izgubljeno domače okolje skušajo institucije sicer nadomestiti z različnimi zaposlitvenimi dejavnostmi, aktivnostmi, skupinskimi oblikami druženja in z organiziranjem kulturnih prireditev. Podobno je tudi s pravicami stanovalcev in njihovih svojcev, ki so nadomestile v

preteklosti prevladujoče prepovedi. V nasprotju s preteklostjo se lahko danes stanovalci in njihovi svojci svobodno gibljejo po domu. Domovi več ne nadzorujejo svojcev, kakor so to počeli nekoč. Problem pa predstavlja prepad med stanovalci in delavci, ki ga zaznamo ob povečanem številu zaposlovanja izobraženega medicinskega kadra. Ne gre za to, da medicinski kader v domovih ni upravičeno prisoten, problem je v tem, da se premalo pozornosti namenja socialnim vidikom življenja starih ljudi v domu in medsebojnim odnosom. Odnos delavcev do starih ljudi je pogosto uradniški (Mali, 2007: 145-146). Vendar je danes tudi v svetovnem merilu še sorazmerno malo znanja o tem, kateri so realni pogoji za izboljšanje medčloveških odnosov, še veliko manj pa je ponudbe dobrih modelov in programov za to (Ramovš, 2003: 315-316).

Dom za stare ljudi lahko izraža nekatere vidike dejanskega doma le v prisposodbi, nikakor pa ne more biti "pravi dom", ki bi posamezniku nudil zatočišče, prostor, zaposlitev in identiteto. Posameznik je le delček velike organizacije, zato življenje v instituciji zahteva kompromise. V takšnem okviru prevladujejo interesi organizacije in potrebe skupine, občutek pravega, prvotnega doma je zato nedosegljiv in povsem abstrakten pojem (Mali, 2003: 35).

Na tem področju smo od druge polovice prejšnjega stoletja do danes v Sloveniji naredili pomemben razvoj, poleg tega pa ima domsko varstvo starih ljudi pri nas dolgo tradicijo (Milošević Arnold, 2004: 28-29). Mrežo domov za stare je postavila aktivna generacija med leti 1968 in 1992 z zgladno skupnostno akcijo iz pokojninskega sklada. Sedanji nacionalni program pa to mrežo vzdržuje, širi in izpopolnjuje s pluralizacijo. Slovenski domovi so bili postavljeni kot veliki stanovanjski zavodi za večino sorazmerno zdravih stanovalcev. Njihovi standardi, normativi in arhitektura za osebje zagotavljajo relativno visoko materialno oskrbo starega človeka. Naša največja prednost pa je, da nimamo glede materialne oskrbe slabih podstandardnih domov, medtem ko se visoko nadstandardni uvajajo na principu zasebne pobude (Ramovš, 2002: 24).

V domovih, kakršni prevladujejo pri nas, je populacija stanovalcev zelo raznolika, tako po zdravstvenem stanju kot po zmožnosti samooskrbe oziroma psihofizične kondicije. V istem domu imamo stanovalce, ki so telesno in duševno zdravi, kot tudi stanovalce, ki le še vegetirajo. Odhod v dom je lahko za starega človeka zelo stresen, saj preselitev v dom odlaga do trenutka, ko samostojnega življenja ne zmore več. Pogosto odločitev za dom ni odločitev stanovalca temveč njegovih svojcev. Najtežje prenašajo odhod v dom ljudje, ki so radi živeli

po svoje, ljudje, ki so poprej živeli v skupinah, pa novo sobivanje lažje prenašajo. Občutek, da je star človek izločen iz prejšnjega življenja, je lahko zelo stresen. Adaptacija domskemu načinu življenja je proces, ki traja dolgo časa (Mali, 2007: 34).

Požarnik (1981) pravi, da je le malo starih ljudi, ki bi si želeli iti v dom za stare, če imajo druge možnosti. Eden izmed ugovorov proti življenju v domovih je ta, da stari ljudje v njih hitreje duševno propadejo, kakor v svojem gospodinjstvu ali pa pri otrocih. Vendar pa poteze, ki jih najdemo pri stanovalcih domov bolj pogosto kakor pri starih ljudeh, ki živijo v domačem okolju, niso vedno posledica domske situacije, pač pa vzrok, zaradi katerih so v dom sploh prišli (Požarnik, 1981: 148).

Star človek je s prihodom v dom izkoreninjen iz svojega domačega življenjskega okolja. Srednja generacija ima do stanovalcev doma "služben odnos". Vsakdanje življenje stanovalcev je odvisno od "službenih odnosov" z uslužbenci doma. Star človek s prihodom v dom izgubi svoje dotedanje stike z družino, sosedi, prijatelji in znanci, saj se ti stiki kasneje omejijo le na občasne, čedalje redkejšje obiske. Stanovalci doma so na ta način osiromašeni za temeljni medčloveški odnos, ki ga lahko uresničujejo le v primarni družini. To jim daje občutek nekoristnosti, nepotrebnosti in jih potiska v pasivnost. Tako izgubijo stike z mlado in srednjo generacijo, to pa jim onemogoča ponos bogatih življenjskih izkušenj in spoznanj, kar pa pripelje do osamljenosti, čustvene otopelosti in marginalizacije. Z brezkompromisnim prilagajanjem domskemu redu stari ljudje izgubljajo občutek individualnosti in lastne osebnosti, zaradi tega pa se izgubljata tudi notranji mir in zaupanje vase (Postružnik, 2000: 337-339).

Pomanjkljivost domov za stare je premajhna pozornost za nematerialne socialne potrebe starih. Pri starih ljudeh, kakor v vsakem življenjskem obdobju, imajo prednost telesne potrebe po hrani, obleki, toplem stanovanju, čistoči, zdravljenju bolezni. Poudariti pa moramo, da v tretjem življenjskem obdobju izstopajo predvsem višje potrebe – potrebe po človeškem stiku (Ramovš, 2003: 315-316).

Za kvalitetno življenje stanovalcev je pomembna komunikacija in sodelovanje med vsemi, ki se v domovih srečujejo: stanovalci, zaposleni in svojci. To bo privedlo tudi do prijetnejšega vzdušja v domovih, prispevalo bi k višji kvaliteti življenja stanovalcev in njihovih svojcev, pa

tudi k višji kvaliteti delovnega življenja vseh zaposlenih. Pri tem pa ima pomembno, če ne kar osrednjo vlogo socialna delavka v domu (Milošević Arnold, 2004: 26-27).

Dom za stare ljudi je zavod, v katerem nekateri stari ljudje preživijo zadnje obdobje svojega življenja. Lahko ga sprejmejo kot veliko breme ali kot najboljšo rešitev za svojo življenjsko situacijo. Od človeka samega, od njegovih svojcev in prijateljev ter od domskega osebja je odvisno, ali bo postal dom za stare zgolj zavod ali pa tretji dom (Hojnik-Zupanc, 1997: 131).

Domovi so pomembna in nenadomestljiva oblika pomoči staremu človeku. V zadnjih letih so veliko storili, da bi izboljšali slab prizvok, ki ga je na njih pustila preteklost. Kljub vsemu pa ob naraščanju števila starih ljudi domovi ne bodo več zmogli nositi bremena dosedanje prevladujoče oblike varstva.

1.5 SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI

Starost določenim starim ljudem prinaša vrsto težav, stresov in izgub, zato ti potrebujejo strokovno pomoč socialnih delavcev. Oblike te pomoči morajo biti fleksibilne, prilagojene specifičnim potrebam starih ljudi. Tak način dela s starimi ljudmi zahteva specializirano področje strokovnega dela, poglobljena specifična znanja, primeren osebni odnos in senzibilnost za probleme starih ljudi kot tudi dosledno upoštevanje etičnih norm pri delu.

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki ga tuji in domači avtorji pogosto povezujejo z gerontologijo. To je interdisciplinarno področje, kar je za razvoj tako ene kot druge vede prej prednost kot pomanjkljivost (Mali, 2007: 63).

Socialno delo s starimi ljudmi je danes pomembna specialnost stroke. Njena specifičnost temelji na gledanju na starost kot na kombinacijo bioloških, psiholoških in socialnih procesov, ki vključujejo tudi določene izgube in življenjske spremembe, ter da je starost enkratna faza v življenju človeka, za katero so značilne posebne funkcije, viri in krize (Milošević Arnold, Poštrak; 2003: 9).

Socialni delavec pomaga staremu človeku na način, da mu povečuje sposobnosti in zmožnosti za soočanje s težavami in pri reševanju problemov. Pri tem se socialni delavci srečujejo z različnimi situacijami: z ranljivostjo starih ljudi, z zelo starimi ljudmi, s starimi ljudmi, ki živijo sami, z osamljenostjo, demenco, z medgeneracijskimi odnosi, z zlorabami, nasiljem, z alkoholizmom ter z drugo problematiko (Koskinen, 1997, v Mali, 2007: 7-8).

Posebna funkcija socialnega dela, ki je ne opravlja nobena druga stroka, je pomoč ljudem, ki jim grozi socialna izključenost, oziroma tistim, ki so se že znašli v tem položaju. Stari ljudje imajo glede na svojo strukturo in položaj, v katerem so se znašli, različen odnos do sebe in svojega življenja. Pri iskanju ustrezne rešitve problema pa je ta odnos zelo pomemben, ker odraža stanje in sposobnost starega človeka, njegovo moč ali nemoč, da bi nekaj naredil za zaščito svoje integritete in pravico, da bi uresničil svoje upravičene želje in izboljšal svoj položaj (Ivanjšič, 2000: 434).

Ameriško združenje socialnih delavcev v posebni brošuri navaja spretnosti, znanja in sposobnosti, ki jih morajo strokovnjaki imeti za delo s starimi ljudmi:

- razumevanje razvojnih faz staranja,
- upoštevanje življenjskih izkušenj,
- razumevanje doživljanja starosti pri starem človeku,
- ugotavljanje funkcionalnih sposobnosti,
- prepoznavanje potreb na področju duševnega zdravja in znakov depresije,
- poznavanje dinamike družinskega sistema,
- sposobnost govora v jeziku starega človeka,
- trdno prepričanje o neodvisnosti starih ljudi,
- problem smrti in umiranja,
- spoštovanje religije in duhovnosti,
- prepričanje o krepitvi moči (Milošević Arnold, 2000, v Mali, 2007: 12-13).

Socialni delavci potrebujejo za delo s starimi ljudmi tudi znanje o socialni politiki do starih ljudi, o različnih praktičnih pristopih in metodah. Potrebujejo tudi različne strokovne spretnosti, kot denimo sposobnost komuniciranja, sposobnost presojanja, sposobnost sodelovanja v multidisciplinarnih timih, sposobnost povezovanja različnih generacij (Mali, 2007: 68).

Socialni delavec mora pri delu s starimi ljudmi uporabljati posebna načela, katera povzemam po Milošević Arnold (2000):

- Usmerjenost na mobilizacijo moči in potencialov starih ljudi. S strokovno pomočjo lahko reaktiviramo človekove sposobnosti za premagovanje težav, ki jih je imel v mlajših življenjskih obdobjih.
- Maksimalno funkcioniranje. Socialni delavec mora pomagati starim ljudem, da si spet pridobijo že izgubljene sposobnosti in da te kar najbolje uporabijo.
- Zagotovitev okolja brez omejitve. Pri morebitnem nameščanju starih ljudi v institucionalno varstvo je potrebna postopnost in upoštevanje vseh njihovih želja.
- Etičnost pri delu. Ohranjanje njihovega dostojanstva in spoštljiv odnos (star človek naj ima možnost sam sprejeti odločitve o svojem življenju, mora imeti pravico do zaupnosti in stvarnih informacij).
- Sistemska perspektiva. Specifičnost socialnega dela je, da poudarja pomen interakcij med posameznikom in okoljem, v katerem živi.
- Upoštevanje kulturnih razlik. V socialnem delu moramo upoštevati in spoštovati, da imajo ljudje različen odnos do sprejemanja pomoči, smrti ter življenja v različnih kulturah.
- Postavljanje ustreznih ciljev. Cilji uporabnika in socialnega delavca morajo biti skladni, vendar morajo izhajati iz dejanskega stanja, in motivirati uporabnika (Milošević Arnold, 2000: 255).

1.5.1 PROFESIONALNE VLOGE SOCIALNEGA DELAVCA NA PODROČJU DELA S STARIMI LJUDMI

O profesionalnih vlogah socialnega delavca na področju dela s starimi ljudmi pišejo različni avtorji. Eden izmed njih je tudi Charles Zastrow (1992 v Milošević Arnold, 2000) in opiše vloge kot:

- Usposobljevalec je vloga, v kateri socialni delavec nudi pomoč posamezniku pri izražanju potreb, razjasnjevanju in identifikaciji problemov, pri iskanju najprimernejših strategij za njihovo reševanje in za razvijanje sposobnosti ljudi. Prav stari ljudje so tisti, ki večinoma ne marajo prositi za pomoč, ker se s tem počutijo nemočne in odvisne od drugih. Zato je socialni

delavec v vlogi usposobljevalca za delo s starimi ljudmi najbolj primeren, ker omogoča ohranjanje avtonomije in s tem samospoštovanje starih ljudi.

- Povezovalce je vloga, v kateri socialni delavec povezuje posameznike in skupine, ki potrebujejo pomoč in sami le-te ne znajo najti, z obstoječimi službami pomoči. Ker ima socialni delavec vse potrebne informacije o vseh obstoječih službah in vrstah njihovih storitev, uporabnike zastopa v procesu zagotavljanja ustrezne pomoči. Stari ljudje pogosto potrebujejo nekoga, da jih informira, poveže z obstoječo ponudbo storitev in jim pomaga izbrati najprimernejšo, saj sami oklevajo z uveljavljanjem pravic, ki jim pripadajo.

- Zagovornik deluje za uporabnike in za njihovo dobro, da bi dosegli storitve ali/in druge potrebne vire pomoči, ki bi bili sicer zanje nedosegljivi. To vlogo socialni delavec prevzame, kadar pristojne institucije nimajo posluha za potrebe ljudi. Socialni delavec je dolžan pomagati tudi pri odkrivanju nasilja, diskriminacije, predsodkov, z namenom, da bi se takšni pojavi odpravili.

- Aktivist poskuša doseči potrebne spremembe na globalni ravni. Zavzema se za spremembe celotne politike institucij do pomembnih družbenih vprašanj, kot so prikrajšanost in neenakopravnost posameznih družbenih skupin, pojavi rasizma, odnos večinske skupine prebivalstva do manjšine... Za doseg cilja uporablja taktike konflikta, konfrontacije, pogajanja.

Kot dodatne profesionalne vloge socialnih delavcev pa Zastrow navaja še vlogo učitelja (to vlogo opravlja na delavnicah za pripravo na upokojitev, v programih univerze za tretje življenjsko obdobje, na medgeneracijskih skupinah), vlogo svetovalca (svetovanje in podpora družini in staremu človeku pri prilagajanju na spremenjene življenjske razmere, kot so upokojitev, iskanje aktivnosti v prostem času, iskanje novega smisla v življenju), vlogo pogajalca, vlogo priskrbovalca (socialni delavec posreduje različne storitve materialno ogroženim – sredstva za preživljanje, zdravstveno oskrbo), vlogo pospeševalca, vlogo načrtovalca, vlogo organizatorja, vlogo koordinatorja, vlogo raziskovalca in druge (Milošević Arnold, 2000: 256-257).

Delo s starimi ljudmi obsega široko paleto storitev, s katerimi lahko ljudje različnih strok in poklicev pripomorejo h kvalitetnejšemu načinu življenja v starosti. Bistvenega pomena je, da se zavedamo, da imamo pred seboj živega človeka, ki sam ve, kaj potrebuje in kaj želi. Naloga vseh, ki delajo na tem področju pa je, da ponudijo vse razpoložljive možnosti in da zagotavljajo pogoje za uresničevanje teh možnosti (Felicijan, 2002: 39).

Socialno delo se torej ukvarja predvsem s podpiranjem socialnega funkcioniranja ljudi. Ne glede na področje prakse, kjer delajo socialni delavci, imajo ključno vlogo pri tem, da omogočajo ljudem dostop do različnih oblik pomoči, storitev in denarne socialne pomoči, ki jo potrebujejo. Poznavanje obstoječih možnosti za zagotovitev raznovrstnih oblik pomoči in posameznih storitev je še zlasti pomembno pri delu s starimi ljudmi, ki so ranljiva družbena skupina in so njihove potrebe včasih bistveno povečane. Pri tem je najpomembnejše, da socialni delavec ne spregleda vseh obstoječih neformalnih podpornih mrež in jih dejavno vključi v načrt pomoči starostniku.

1.5.2 SOCIALNO DELO V DOMOVIH ZA STARE LJUDI

Socialno delo s starimi ljudmi ima pomembno vlogo v domovih za stare. Kljub temu, da je število socialnih delavcev v njih še dokaj skromno, je predvsem v zadnjih letih postavljeno pred nove izzive, saj so vedno bolj pomembne posebnosti, potrebe in želje posameznika (Mali, 2007: 13-17).

V domovih za stare ljudi strokovna vloga socialnih delavcev ne upošteva znanja, ki ga imajo za neposredno delo z ljudmi. Pristnejše odnose s starimi ljudmi so začeli vzpostavljati šele v skupinah starih ljudi za samopomoč (Mali, 2007: 85-86).

Socialni delavci se morajo zavedati pomena družine v življenju starega človeka, ki živi v domu, saj ostaja njegova vez z zunanjim svetom ter mu pomaga pri ohranjanju socialnih stikov. Prav tako pa je družina pomemben vir informacij, saj pozna navade in potrebe starega človeka, s tem pa pomaga osebju, da starega človeka bolje spozna (Mali, 2007: 95-96).

1.5.3 FAZE DELOVANJA SOCIALNEGA DELAVCA S STANOVALCI DOMA

a) Naloge socialnega delavca pred prihodom stanovalca v dom

Naloge socialnega dela pred prihodom v dom so vezane na urejanje formalnosti, ki so povezane s prihodom v dom. Kljub temu lahko znotraj formaliziranih postopkov socialni delavec nastopa v vlogi pomočnika, kar mu omogoča tudi pristnejši odnos z uporabnikom po

prihodu v dom. Dilema ni v tem, ali naj socialni delavec v domu uporablja določila in zahteve upravnega postopka, temveč, kako naj jih uporablja v optimalno korist uporabnika (Milošević Arnold, 2004: 33).

Mali (2007) pravi, da je socialno delo pred sprejemom uporabnika v dom razdeljeno na več funkcij, med katerimi so nepogrešljive naslednje:

- Sodelovanje z bodočim stanovalcem. Pomembno je vzpostavljanje stika z bodočim stanovalcem in njegovimi svojci, saj je prav prvi stik temelj poznejšega delovnega odnosa. Obisk na domu socialnemu delavcu omogoča tudi boljši vpogled v življenjske razmere bodočega stanovalca. V tej fazi lahko socialni delavec naveže stike s svojci, prijatelji in znanci starega človeka in z njimi skupaj išče rešitve, ki bi staremu človeku bolj ustrezale kot pa odhod v institucijo.

- Sodelovanje z različnimi strokovnjaki. Socialni delavec ima največ informacij in podatkov o prosilcih in njihovih življenjskih razmerah, zato ima ključno vlogo v odnosu do drugih strokovnjakov, ki sodelujejo v procesu sprejemanja uporabnikov v dom. Prav tako sodeluje z različnimi strokovnjaki, ki so zaposleni v drugih institucijah in prihajajo v stik z bodočim stanovalcem. Od njih pridobiva informacije za dopolnitev mozaika življenjskega sveta uporabnika.

- Sodelovanje s svojci. Socialni delavec ugotavlja razloge za odločitev kandidata za odhod v dom, predvsem pa, ali je takšna odločitev resnično njegova osebna odločitev. Stari ljudje so v družbi hudo zapostavljeni, kar se odraža tudi v odnosu z družinskimi člani, ki velikokrat ne upoštevajo mnenja starega človeka, temveč stremijo za lastnimi interesi. Le v skupnem dogovarjanju - s starim človekom in vsemi družinskimi člani - lahko socialni delavec ugotavlja resnično pripravljenost starega človeka za odhod v dom.

- Informiranje. Socialni delavec seznanja bodočega uporabnika ustanove s čim večjim obsegom informacij, ki jih ta potrebuje ob prihodu v dom za čim boljšo prilagoditev na novo življenjsko okolje. Informacije se nanašajo na način življenja v domu, hišni red, dejavnosti v domu, delavce, način plačevanja doma (Mali, 2007: 28-29).

b) Naloge socialnega delavca v času bivanja stanovalca v domu

Socialni delavec pomaga stanovalcu obdržati stike s prijatelji in bližnjimi ter mu pomaga pri prilagajanju na življenje v domu. Mali (2007) po Milošević Arnold navaja naslednje naloge, ki jih socialni delavec opravlja v času bivanja stanovalca v domu:

- podpora stanovalcu v procesu prilagajanja na življenje v domu (pomoč pri vzpostavljanju nove socialne mreže znotraj doma in ohranjanje stare v domačem okolju),

- podpora svojcem in njihovo angažiranje za sodelovanje pri dejavnostih doma (oblike izobraževanja, delavnice, skupine za samopomoč pri premagovanju občutkov krivde,...),
- posredovanje v konfliktnih situacijah med stanovalci in med stanovalci in delavci,
- sodelovanje pri organizaciji različnih interesnih dejavnosti in prireditiv (npr. praznovanje rojstnih dnevvov stanovalcev),
- razvijanje prostovoljnega dela (Mali, 2007: 30).

c) Naloge socialnega delavca ob odhodu stanovalca iz doma

Socialni delavec je prisoten tudi ob odhodu stanovalca iz doma, za kar so lahko različni vzroki. Naloge socialnega delavca ob odhodu iz doma pa so naslednje:

- Priprava odpusta stanovalca v domače okolje, drugo institucijo, novo okolje; socialni delavec uredi vse potrebne formalnosti za zaključitev odnosa z institucijo.
- Obravnava predloga za premestitev stanovalca v drugo institucijo; glede na poznavanje stanovalca in okoliščin, ki so privedle do predloga za odpust, se lahko socialni delavec odloči, da prevzame vlogo stanovalčevega zagovornika in predlaga preložitve sklepa, v tem času pa ima tudi vlogo svetovalca, ki stanovalcu poskuša pomagati, da bi bolje sprejemal institucionalne norme.
- Urejanje prenehanja bivanja stanovalca zaradi smrti (obveščanje svojcev o smrti stanovalca, informiranje svojcev o zadevah povezanih s smrtjo stanovalca, organizacija slovesa od pokojnika) (Mali, 2007).

1.6 PROSTOVOLJNO DELO

1.6.1 IZRAZA PROSTOVOLJNO DELO IN PROSTOVOLJEC

Prostovoljstvo je opredeljeno kot nepoklicno delo na področju družbenih dejavnosti, ki ga izvajalci ne opravljajo kot delavci v delovnem razmerju, in ki z osebnim delom in svojimi sredstvi samostojno upravljajo. **Prostovoljno delo** je delo, za katerega izvajalci ne prejemaajo osebnega dohodka, in je delo, za katerega se prostovoljno odločajo, ne da bi se morali z njim ukvarjati zaradi dolžnosti ali obveznosti, katere izvirajo iz pravnih norm, pa tudi ne zaradi moralnih norm, ki urejajo družinske, sorodstvene in sosedske odnose, zaradi običajev in lastne vloge v družini, sorodstvu in soseski (Mesec, 1984: 17).

Prostovoljno delo se manifestira skozi organizacije na različnih področjih: v zdravstvu, na področju socialnega varstva, vzgoje in izobraževanja, v krajevnih skupnostih, družbenih organizacijah, in z namenom pomoči ljudem, ki jo potrebujejo za reševanje problemov in stisk vsakdanjega življenja, kot tudi pomoč pri njihovem samoorganiziranju in samopomoči. Delo je javno, organizirano in strokovno vodeno (Mesec, 1984: 16-19).

Tradicionalne definicije prostovoljstva se osredotočajo na tri elemente:

- darovanje časa,
- svoboda izbire in
- odsotnost plačila (Sheard, 1995: 115).

Univerzalna deklaracija o prostovoljstvu, sprejeta na 16. svetovni konferenci prostovoljcev v Amsterdamu leta 2001, prostovoljstvo definira kot enega temeljnih kamnov civilne družbe, ki oživlja najplemenitejša stremjenja človeštva: prizadevanje za mir, svobodo, priložnost, varnost in pravičnost za vse ljudi (Knific, 2003: 22-23).

Samo **prostovoljno delo** v naši družbi še ni dovolj poznano. Izraz **prostovoljno delo** je sestavljen iz dveh besed, ki izražata dve temeljni vrednosti meščanske in industrijske družbe: delo in prosto voljo. Toda dejanski pomen je precej ožji, saj pomeni vrsto različnih aktivnosti, ki hkrati vsebujejo več različnih dimenzij kakor le prosto voljo in delo (Flaker, 2001: 306).

Pri **prostovoljnem delu** gre za povezavo med osebno koristijo in pomočjo drugim. Gre za dialog med prostovoljcem, ki v sebi doživlja potrebo po solidarnosti in samopomoči, in človekom, ki doživlja socialne stiske zaradi drugih nezadovoljenih socialnih potreb. Potreba prostovoljca po solidarnosti in potreba človeka v stiski po solidarnosti sta enakovredni in med seboj komplementarni potrebi, obe enako človeški in častni. Njuna zadovoljitev je v obeh primerih pogoj za ohranjanje in rast kakovosti življenja in osebostnega samouresničevanja vsakega od njiju (Ramovš, 2001: 314).

1.6.1.1 PROSTOVOLJEC

Mednarodno združenje za prostovoljstvo je sprejelo opredelitev prostovoljca, ki nam lahko pomaga pri razumevanju prostovoljnega dela. Prostovoljec daruje svoj čas, energijo, znanje, dobro voljo v korist svojega okolja (Mikuš Kos, 1999: 110-111).

Posebnost prostovoljcev je, da je njihovo delo neplačano. Ljudje, ki ga opravljajo, to počnejo z navdušenjem in na podlagi notranjih vzgibov. Ramovš (1995) pa opozarja tudi na negativne strani prostovoljstva, in sicer na patološko in patogeno dobroto oziroma žrtvovanje. Patološko in družbeno zavračano je žrtvovanje, pri katerem oseba ne ustvari ničesar koristnega, le sebe trpinči. S patogeno dobroto skuša posameznik zakriti svojo nemoč. Motivacija za dobra dela v tem primeru nista zadovoljstvo in sreča, ki naj bi jo doživljal ob pomoči. To počne iz koristi, da bi okolici dokazal, da je dober, ali da bi se izognil sramoti, ko se tako dejanje od njega pričakuje (Ramovš, 1995: 133-137).

Nina Podbevšek (2001) opisuje prostovoljce kot ljudi, ki se zavedajo življenja v kapitalistični dobi, a se obenem zavedajo, da denar ne zmore kupiti vsega, da denar ne tolaži, ti ne stoji ob strani in ne nudi pomoči. So ljudje, ki niso nesebični in ki za storjeno delo pričakujejo plačilo, le da je to nematerialno. Delajo, dokler imajo občutek, da so koristni in dokler se ljudje, katerim pomagajo, veselijo naslednjega snidenja. Človek naravno deluje tako, da se izogiba situacijam, ki jih zazna kot neprijetne in teži k prijetnim. Ravno zaradi tega bodo ljudje s pozitivno izkušnjo s prostovoljstvom s tem nadaljevali (Podbevšek, 2001: 78).

Naloge, ki naj bi jih opravljal prostovoljec, so ponavadi določene z delom, ki ga opravljajo zaposleni v organizaciji ali instituciji. Prostovoljci sodelujejo kot asistenti zaposlenim. Prostovoljno delo pa naj bi bilo organizirano in vodeno. Poleg ljudi "dobre volje", predvsem mladih, ki niso strokovno podkovani na določenem področju, so prostovoljci lahko tudi učitelji in socialni delavci. Organizacija, ki upravlja s prostovoljci, naj bi prisluhnila vsakemu od njih, se z njimi posvetovala in jim določila naloge, za katere so pripravljeni in zreli, ter na področjih, ki jih zanimajo (Ochman, Jordan; 1997: 7-8).

Na žalost se v Sloveniji prostovoljnega dela ne ceni dovolj zaradi nizke vidnosti in statusa prostovoljnega dela v družbi, zaradi premalo zakonske in finančne podpore ter slabe umeščenosti v sistem formalnega in neformalnega izobraževanja (Kavčec, 2002: 5).

1.6.2 RAZVOJ PROSTOVOLJNEGA DELA V SLOVENIJI

Pomembno vlogo je odigralo prostovoljstvo v šestdesetih letih dvajsetega stoletja kot odgovor na zbirokratizirano, institucionalizirano, kontrolno usmerjeno ponudbo storitev države. Razvoj sodobnega prostovoljstva v Sloveniji se je začel v sedemdesetih letih z akcijskimi projekti, ki sta jih vodila Bernard Stritih in Anica Mikuš Kos. Namenjeni so bili otrokom in mladostnikom ter usmerjeni k demokratizaciji odnosov in proti izključevanju stigmatiziranih, uvajali pa so skupnostne prijeme, ki jih do takrat ni bilo, hkrati pa so postavili temelj široki paleti prostovoljnega dela, ki se je v devetdesetih razvilo zunaj državnih in javnih ustanov in ustvarilo tako imenovani prostovoljni sektor (Flaker, 2001: 305).

Nastajale so različne oblike alternativne prostovoljne pomoči drugim, skupine za samopomoč in akcijske skupine, ki so premaknile težišče prostovoljnega dela od državno-institucionalne sfere k razvijajoči se civilni družbi (Rapoša Tajnšek, 1992: 11).

Z razvojem nevladnih socialnovarstvenih organizacij je prostovoljno delo postalo neodvisno od javnih institucij, kar je glavni vzrok za velik razmah prostovoljstva v zadnjem desetletju. Razvoj teh organizacij je omogočil tudi spremembe v razmišljanju o prostovoljnem delu. Če smo ga včasih razumeli le kot dopolnilo delu strokovnjakov znotraj ozkih in začrtanih okvirjev, se danes razvija povsem avtonomno in neodvisno od volje profesionalcev, ki si neko polje družbenega življenja jemljejo kot svoj delokrog (www.mladina.movit.si).

Prostovoljno delo se je razvilo kot odgovor na kompleksnost družbe. Mesec (2000a) umešča prostovoljno delo v kontekst konstruktivnega soočanja z družbenimi problemi, ki naraščajo in jih sodobne institucije pod okriljem države ne morejo obvladovati. Razvoj prostovoljstva ni pomenil le, da ustaljene oblike socialne organiziranosti niso ustrezale vsem potrebam ljudi, temveč tudi, da so se med ljudmi širile nove ideje in da so le ti tipaje iskali možnosti za njihovo uresničevanje (Mesec, 2000a: 52-55).

Sodoben koncept prostovoljstva vključuje odnos med organizacijo in državo. Slednja naj bi bila zainteresirana za vzpostavljanje partnerskih odnosov s prostovoljnim sektorjem, saj bi ji ta omogočal premostiti njene socialne disfunkcije (Mikuš Kos, 1997: 38-40).

Danes organizacije in njihovi prostovoljci posvečajo svojo pozornost skupinam, ki so zaznamovane z različnimi oblikami diskriminacije, predvsem s socialno diskriminiranimi skupinami, ki nimajo družbenega vpliva in ne zasedajo tistih delovnih mest, ki bi jim prinašale socialno pozitivno vrednoteno identiteto. Potem pa so tukaj še ljudje, ki so ekonomsko in kulturno diskriminirani. Prostovoljci so torej nekakšni zagovorniki posameznikov, ki pripadajo diskriminiranim družbenim skupinam in katerih pravice so nemalokrat kršene (Škerjanc, Zaviršek; 2000: 387-388).

1.6.3 OBLIKE IN MODELI PROSTOVOLJSTVA

Oblik prostovoljstva je veliko. Prvo ločevanje bi lahko bilo že med finančnimi in drugimi materialnimi prispevki in delom oziroma aktivnostmi. Eno in drugo ni popolnoma ločeno, saj akcije zbiranja materialne pomoči navadno vodijo prostovoljci. S tehnološkim razvojem je ponudba na področju prostovoljnega dela postala vse bolj heterogena. Ljudje so bolj seznanjeni z razmerami v svetu. Življenjske razmere ljudi doma ali pa na drugem koncu sveta, izumiranje nekaterih živalskih vrst, naravne katastrofe ipd. nas ne puščajo indiferentnih, ravnodušnih.

Sama volonterska aktivnost se deli na več oblik. Med drugim so tu akcije pomoči, pri katerih so prejemniki pomoči navzoči. Poplačilo za dejanje je nasmeh, zahvala ali preprosto srečnejši človek. To lahko štejemo kot profit, ki ni izražen v materialnem smislu. Druga dejanja, ki se ravno tako štejejo pod prostovoljna, so ta, pri katerih prejemnik pomoči ni navzoč (npr. darovanje krvi). Pri tej obliki aktivnosti ni mogoča nobena vrsta konkretne menjave. Tako se pojavlja vprašanje, ali gre pri taki obliki prostovoljstva za "čisti" altruizem, ali pa vodi misel "kaj pa, če bom jaz potreboval pomoč v prihodnosti". V takih primerih je motivator tudi družbeno priznanje, posebej v obliki raznih priznanj, zahval, članstev ipd. in stvari, kot so druženje z ljudmi, prakticiranje veščin, učenje...(Flaker, 2001: 206, 307).

Motivacija, tehnološke spremembe in spremembe potreb družbe modelirajo različne modele prostovoljstva, ki so se razvijali skozi zgodovino. Kavčec (2002) v svojem članku navaja tri:

- V prvem modelu predstavlja glavno gonilo osebni razvoj posameznika. Elementi osebnostnega razvoja se pojavljajo v vsaki obliki volonterstva. Razvoj tega modela se

je odvijal v državah, ki so obsegale velika ozemlja. Vzrok pa je bila potreba po poznavanju specifik oddaljenih področij, npr. kolonij.

- V drugi model bi lahko umestili oblike prostovoljstva, ki imajo kot cilj razsvetliti, osvestiti družbo, širiti nove ideologije. Tak primer nazorno prikaže misjonarstvo. V sredini prejšnjega stoletja, v obdobju humanizma, se je začel promovirati nov svetovni red (ideje OZN), ki poudarja solidarnost in zavrača dominacijo kapitalizma zahodnega sveta. Razlog za ta pojav so predvsem grozljive izkušnje obeh svetovnih vojn.
- Tretji model predstavlja pomoč revnim državam v razvoju. Na tak način so se izoblikovale nekatere organizacije, ki delujejo kot razvojne agencije. Njihovo delovanje je bazirano na delu prostovoljcev. Viri za delovanje pa so se skozi čas večali, glede na to, kakšen vpliv imajo prostovoljci na razvoj v gostiteljskih državah (Kavčec, 2002: 5).

1.6.4 VZROKI IN MOTIVI ZA OPRAVLJANJE PROSTOVOLJNEGA DELA

Motivacija je skupek notranjih sil, ki nas usmerja v dejanjih z namenom doseganja določenih ciljev in zadovoljevanja fizioloških in psiholoških potreb. Fiziološke potrebe se zadovoljujejo ciklično, da se ohranja ravnovesje med organizmom in okoljem. Psihološke potrebe pa se navadno ne zadovoljujejo po tem vzorcu. Večinoma človek odkrije potrebe šele z dejavnostmi. Torej se brez ustrezne dejavnosti potreba ne bo pojavila in se brez odkritja novega zadovoljstva ne bo porodila želja po dosegu tega cilja. Poleg tega je zadovoljevanje potreb spiralno in progresivno. Zadovoljitev potrebe navadno pomeni začetek težnje k zadovoljitvi nove potrebe na višji ravni (Musek, 1982: 266-268).

Za razumevanje prostovoljcev je zelo pomembno poznati njihove motive in vzroke, zakaj so se odločili za prostovoljno delo. Vzroke bi lahko iskali tudi v načinu življenja sodobnega človeka. V današnji družbi namreč kar tretjino svojega časa preživimo v službi ali v izobraževalnih institucijah. Večina ljudi svojega dela ne doživi kot osebno samouresničevanje, ampak le kot suhoparno službo za zaslužek. Zaradi tega ljudje iščejo dodatno delo, v katerem lahko zadovoljijo svoje potrebe po ustvarjalnosti. To jim lahko nudi prostovoljno delo. Poleg tega so ljudje v službi velikokrat v brezosebni razmerjih. Brezosebna razmerja lahko nadomesti družina, a v današnjem času obstaja precejšen delež

samskih ljudi. Za te ljudi prostovoljno delo predstavlja možnost navezave socialnih stikov in možnost za pridobitev novih poznanstev in prijateljev (Ramovš, 2001: 314).

Ljudje smo si različni. Težko bi bilo pričakovati, da bi se prav vsi za prostovoljno delo odločali zaradi enakih motivov. Dovidio in Penner (2006) navajata šest različnih motivov za opravljanje prostovoljnega dela:

- altruistični in humanitarni motivi: izražanje skrbi za druge;
- prostovoljci imajo določena znanja s področja, s katerim se posamezne organizacije ukvarjajo in bi radi izkoristili ta znanja in jih dodatno razvili;
- socialno naravnana motivacija: delati skupaj s prijatelji in pridobiti njihova odobravanja;
- s pomočjo prostovoljnega dela posameznik lahko pridobi reference, s katerimi si izboljša kariero;
- zaradi zaščite svojega ega pred negativnimi občutki glede samega sebe;
- zvišanje lastne vrednosti in osebna rast (Dovidio, Penner; 2006: 257).

Motivira tudi učinek tega dela na osebo, ki ga izvaja. Veliko prostovoljcev se vključuje v projekte s ciljem spoznati ljudi z enakimi stiskami in rešiti lastne probleme. Tu je v ospredju lastni interes, a je navadno prisotna tudi pomoč drugim. S prostovoljnim delom postanejo ljudje tudi bolj občutljivi za stisko in probleme drugih. Včasih se zavejo situacij, ki se jih prej niso. Širijo se jim obzorja in začnejo drugače dojemati določene situacije, spremenijo pogled na stvari ipd. V takih primerih prostovoljec ponudi svoje znanje za pomoč in pridobiva nova spoznanja iz izkušenj (Flaker, 2001: 308).

1.6.5 PRIDOBIVANJE PROSTOVOLJCEV

Iskanje in pridobivanje prostovoljcev je ena osrednjih problematik organizacij, ki se ukvarjajo s prostovoljnim delom. Izkušnje in spoznanja, ki jih navaja Ramovš (2001), kažejo, da:

- je prostovoljna dejavnost pogosto nadaljevanje samopomoči ali strokovnega reševanja lastnih težav;
- je veliko dobrih prostovoljcev med ljudmi, ki so življenjsko usmerjeni v socialno delo;
- so upokojeni ljudje neizčrpna rezerva za prostovoljstvo;

- je zelo smiselno pridobivati in usposabljeni prostovoljce med šolarji, dijaki in študenti; in da
- je v razvitem evropskem svetu velik del prostovoljk – nezaposlenih žensk (Ramovš, 2001: 319).

Za pridobivanje prostovoljcev so potrebne tri vrste motivacij: racionalna in socialna motivacija ter egomotivacija. Racionalna motivacija temelji na strogi predstavitvi dejstev in reševanju problemov. Socialna motivacija poudarja človekove potrebe po spoštovanju, druženju, intimnosti in ljubezni, socialni apeli pa obljublajo dobre medosebne odnose, prijateljstvo, prestiž in odobravanje. Pri egomotivaciji pa gre za sporočila, ki se nanašajo predvsem na človekovo samopodobo, podpirajo in obljublajo pa izboljšanje samopodobe, samospoštovanja, identitete (Ule, Kline; 1996: 167).

Organizacije vabijo k sodelovanju prostovoljce za opravljanje nalog, ki jih ne izvajajo zaposleni v organizaciji, da dodajo nove dimenzije, da kreirajo nove ideje za prihodnost organizacije, da naredijo organizacijo bolj kredibilno v skupnosti, da prispevajo k informiranju o poslanstvu organizacije (od ust do ust), da prispevajo k zbiranju sredstev in da vzpodbujajo razvoj civilne družbe (Ochman, Jordan; 1997: 8).

Pred samim iskanjem prostovoljcev je za organizacijo pomembno, da natančno ve, zakaj potrebuje prostovoljce in na kakšen način naj bi bili vključeni v organizacijo. Pogosta napaka organizacij je, da ne prepoznajo in natančno ne napišejo svojih potreb. Temu sledi, da prostovoljcem dodelijo kakršnakoli dela, samo, da so zaposleni. Pomembno je torej analizirati vlogo prostovoljca, ker le tako organizacija lahko ve, kakšnega človeka potrebuje za posamezno nalogo (Ochman, Jordan; 1997: 12).

Pomembno je tudi, da ima organizacija opredeljeno poslanstvo, v katerem je jasno razvidno, za katere vrednote se zavzema in kako lahko prostovoljci pomagajo pri reševanju problemov. Kajti prostovoljci želijo čutiti, da prispevajo k nečemu družbeno pomembnemu in da njihovo sodelovanje z redno zaposlenimi pomaga k doseganju skupnih ciljev, drugače ne bodo dolgo ostali v organizaciji (Ochman, Jordan; 2006: 14).

1.6.6 UPRAVLJANJE S PROSTOVOLJCI IN SREDSTVA MOTIVIRANJA PROSTOVOLJCEV

Po pridobitvi prostovoljcev je glavno vprašanje, kako povečati možnost, da bo prostovoljec zadovoljen s svojo delovno izkušnjo. Dodatno podvprašanje je, kaj narediti, da prostovoljca obdržimo v projektu. Odgovor se lahko najde v tem, da prostovoljca gledamo kot kupca in smo pozorni na njegovo potrebo in željo. Najbolj pogosta želja in potreba za prostovoljstvo je altruistične narave – da pomagamo nekemu drugemu. Na drugo mesto bi lahko uvrstili interes posameznika za delo na področju, ki ga opravlja organizacija. Prostovoljec na delovnem mestu išče tudi nek užitek. Za prostovoljno delo pa se ljudje odločijo tudi zaradi religioznih vzrokov, osebnega zadoščenja in želje po izkušnjah (Hodgkinson, 1989: 408).

Samo poznavanje motivacije prostovoljcev še ni dovolj za njihovo učinkovito delovanje. Zelo pomembno je, da ima organizacija, ki upravlja s prostovoljci, človeka, ki je zadolžen samo zanje, kajti vodje organizacij največkrat nimajo časa, ki je za to potreben. Mnogokrat se zgodi, da to delo opravljajo ljudje, ki prej niso bili za to vprašani. Vsi vemo, kakšni so občutki, ko nam naložijo delo, ne da bi nas pred tem vprašali za mnenje. Biti vodja prostovoljcev je za tovrstne organizacije izredno pomembna funkcija. Ta oseba mora vedno imeti čas za prostovoljce in prostovoljci se morajo zavedati, da se lahko kadarkoli obrnejo na to osebo. Vodja prostovoljcev naj rad opravlja to funkcijo, rad naj dela z ljudmi in naj ima dovolj časa za to delo (Ochman, Jordan; 1997: 7).

Ker se ljudje za prostovoljno delo odločajo večinoma iz altruističnih potreb in notranjega zadovoljstva pri opravljanju tega dela, jih najbolj motiviramo s tem, da jim ponudimo delo, ki ga lahko z užitkom opravljajo in so zanj zainteresirani. Z drugimi besedami: prostovoljecem mora delo nuditi notranje zadovoljstvo in neko altruistično vrednost. Delo je namreč tisto, zaradi česar je prostovoljec najbolj prisoten (Hodgkinson, 1989: 408).

Pomemben faktor, ki obdrži prostovoljce v projektu, je prijateljstvo. Potrebno je ustvariti tak odnos, ki bi si ga želeli ali ga imamo s prijatelji. Gre za odnos vzajemnega spoštovanja, upoštevanja, sprejemanje drugačnosti brez negativnega vrednotenja, odnos, kjer je veliko podpore in želja za osebno rast (Mesec, 2000b: 209). Odločilnega pomena za ohranjanje prostovoljcev je tudi prostovoljno delo uslužbencev. Profesionalni uslužbenci, ki skrbijo za prostovoljce, morajo izhajati iz istega duha prostovoljstva, kakor vsi prostovoljci v tej

organizaciji, tako, da je vsak ob svoji zaposlitvi v prostovoljski organizaciji nekaj ur tedensko tudi prostovoljec pri bistveni prostovoljski dejavnosti, ki jo opravljajo vsi drugi prostovoljci v organizaciji (Ramovš, 2001: 319).

Organizacija naj vidno pokaže prostovoljcem, da upošteva njihov trud, kar lahko pokaže z različnimi nagradami. Vsaj enkrat letno bi moral koordinator organizirati srečanje vseh prostovoljcev in zaposlenih ter podeliti nagrade. Ob tem je potrebno vse sodelujoče spomniti na poslanstvo, strukturo in politiko organizacije. Na ta način organizacija zagotovi, da tudi prostovoljci vidijo svojo vlogo v celotni strukturi organizacije. Videnje svoje vloge v kontekstu vrednot in uspeha celotne organizacije je nenadomestljiva in učinkovita motivacija posameznika. Zelo preprosta in pomembna nagrada je beseda 'hvala'. Ustvarjanje prijetnega delovnega vzdušja, zapomnitev prostovoljčevega imena ter posvečanje svojega časa prostovoljcem je prav tako nagrada (Ochman, Jordan; 1997: 22).

Pomemben motiv za opravljanje prostovoljnega dela je možnost, da ima prostovoljec vpliv na delo v organizaciji. Prostovoljci, ki žrtvujejo čas in nudijo pomoč organizaciji, želijo imeti občutek, da ji resnično pripadajo. Želijo dodati svoj glas in hkrati imeti možnost odločati o vprašanih organizacije. Tako jih je potrebno vprašati za njihovo mnenje in to njihovo mnenje tudi resno vzeti oziroma upoštevati (Ochman, Jordan; 1997: 9).

Smiselno je, da koordinator prostovoljcev ugotovi, kaj motivira prostovoljce v določenem času in na kaj so tisti trenutek najbolj občutljivi. Velikokrat je motivacija prostovoljcev potreba po komunikaciji z drugimi ljudmi in način premagovanja osamljenosti. Zato si morajo prostovoljci najti svoje mesto v skupini ljudi, kjer delujejo. Skupina jim mora dajati občutek varnosti in pripadnosti. Prostovoljno delo je s tem zadovoljitev osnovnih potreb po življenju v skupnosti, v kateri se njihove vrednote lahko poistovetijo z vrednotami cele skupine. Prostovoljno delo je tudi častno in posameznik z njim lahko zadovolji tudi potrebo po spoštovanju. Če pa je delo za posameznega prostovoljca tisto pravo in zanimivo, pa prostovoljec z njim razvija svojo osebnost in svoje sposobnosti. Pri tem je potrebno vedeti, da so pri človeku vedno prisotne vse potrebe, vendar ne pri vsakem z enako močjo. Zato naj koordinator stalno spremlja, na kateri stopnji piramide so njegovi prostovoljci. Tako jih bo znal zadovoljiti in ohraniti njihovo motiviranost (Ochman, Jordan; 1997: 9).

Ljudje, ki postanejo prostovoljci, se dobro zavedajo, da s tem ne pomagajo le drugim, ampak tudi zadovoljujejo svoje osebne potrebe. Če želimo prostovoljce obdržati, se moramo vseskozi zavedati njihovih potreb in jim olajševati njihovo zadovoljitev. Zavedati se moramo, da bodo prostovoljci v projektu toliko časa, dokler bodo čutili, da je njihov trud prepoznaven, dokler se bodo počutili spoštovane in upoštevane, dokler bodo čutili, da dobivajo nekaj zase in dokler se bodo skupaj s prijatelji ob delu tudi zabavali. Ker imajo prostovoljci različne motive, je potrebno, da organizacija z vsakim od njih opravi osebni intervju, ker bo le tako vedela, kaj on od njih pričakuje. Vsakega novinca je potrebno natančno opazovati, da lahko odvrnemo probleme po začetnem navdušenju. Raziskave namreč kažejo, da je prostovoljec prvih nekaj mesecev zelo kritičen. Do tega pride zaradi nasprotja med idealističnimi pričakovanji in realnim delom. Prostovoljcu moramo zaupati zanimiva, pomembna in izzivalna dela, saj se tako počuti bolj odgovornega. Odgovornost pa ga zadrži pri njegovem delu (Mesec, 2000b: 209).

1.6.7 PROSTOVOLJNO DELO V DOMU ZA STARE

Osamljenost doživlja človek intimno, občuti jo ne glede na to, koliko ima ljudi ob sebi. Značilnosti stanovalcev doma so, da so bolj pasivni in velikokrat vsestransko onemogli, zato naj bi jim tudi s pomočjo prostovoljcev zagotovili več svežine, vedrine in dobre volje od zunaj ustanove. Neobremenjeni z domskimi zadevami in hišnim redom prostovoljci začnejo pogovor tam, kjer je lepo, kar bolni in obremenjeni stanovalci potrebujejo, zato stanovalci nenehno težko pričakujejo nadaljna srečanja.

Kdo pravzaprav so ljudje – prostovoljci? Kaj delajo kot prostovoljci? Zakaj se odločijo opravljati to plemenito poslanstvo? Prostovoljno delo je tisto, ki ni plačano in temelji na svobodni odločitvi posameznika. Samo od posameznika je odvisno, ali se bo za to delo odločil, ali ga bo opravljal redno, dlje časa, ali pa mu bo to le nova izkušnja v življenju. Ni pomembna ne starost, ne spol, ne poreklo, ne verska opredeljenost – pomemben je človek, ki je pripravljen dajati in sprejemati. Prostovoljci se ne žrtvujejo za druge, prostovoljci so poplačani s tem, ko osrečijo drugega. In tisti, ki v tem ne zna najti zadovoljstva in osebne sreče, tudi nikoli ne more biti prostovoljec (Naša pot, 2003: 3).

V Sloveniji že deset let deluje Slovenska filantropija (človekoljubje, dobrotelost), ki je nevladno združenje za razmah prostovoljnega dela in dobrotelosti na socialnem področju. Prav toliko let deluje prostovoljstvo v Domu Petra Uzarja. Veseli so vsakega gospoda in vsake gospe, ki je pripravljen/a posvetiti del svojega časa njihovim stanovalcem, jim v dom prinesiti košček zunanjega sveta, utrinek iz domačih logov. Osnovni namen, s katerim prostovoljci prihajajo tako redno in že toliko let v dom, je, da stanovalcem polepšajo dan (Naša pot, 2003: 3).

1.7 PREDSTAVITEV DOMA PETRA UZARJA TRŽIČ

Dne 29. novembra 1978 je bil postavljen temeljni kamen, leto dni kasneje pa je bil Dom starostnikov slavnostno odprt. Prvi stanovalci so v dom prišli 7. aprila 1980. Dom je imel takrat zmogljivost 150 ležišč, delo s stanovalci pa so opravljali strokovno usposobljeni kadri.

Danes ima dom 173 ležišč (4 triposteljne, 60 dvoposteljnih in 41 enoposteljnih sob), zaposlenih je 92 delavcev v rednem delovnem razmerju in 6 javnih delavcev. Visoka strokovna usposobljenost kadra, nenehno strokovno izobraževanje in usposabljanje ter spoštovanje etičnih načel socialnega varstva pa zagotavlja kakovostno in prijazno skrb za stanovalce.

V stavbi je bila v zadnjih letih popolnoma prenovljena fizioterapija, pralnica, hladilnice, ambulanta, čitalnica, kuhinja varovanega oddelka, tri kopalnice oddelkov, kurilnica, osebno dvigalo, na novo so pridobili kapelo, zamenjali so večino opreme v kuhinji, nabavili 25 sodobnih negovalnih postelj, dva osebna avtomobila za pomoč na domu in prevoze za potrebe doma, namestili so zunanje žaluzije, da stanovalcem poleti ne bo prevroče. Stavba je redno vzdrževana, prepleškani so vsi opaži in balkoni, okolica je lepo vzdrževana.

Dom sestavljajo naslednje službe: vodstvo, recepcija in tajništvo, socialno delo, finančno računovodska služba, vzdrževanje, služba zdravstvene nege in oskrbe, ambulanta, fizioterapija, delovna terapija, pralnica, likalnica, šivalnica, kuhinja, pomoč na domu in dostava kosil, frizer, pedikura, prostovoljno delo, duhovna oskrba. Družabno življenje v domu polepšajo praznovanja rojstnih dnevo, pevski zbor stanovalcev, izleti, domski pikniki

stanovalcev in njihovih svojcev, ohranjanje kulturne dediščine, medgeneracijsko povezovanje, domska kavarna, domska knjižnica, čajne kuhinje. Domska vrata pa so odprta tudi za razstave in prireditve. Dom je povezan tudi z drugimi institucijami in društvi: vrtci, šolami, varstveno delovnimi centri, Društvom upokojencev, Klubom bolnikov po možganski kapi, Društvom sladkornih bolnikov, Društvom invalidov, Zvezo borcev, Krajevno skupnostjo, Karitasom.

Da bi bili vsaj korak pred potrebami trga, v domu načrtujejo v srednjeročnem obdobju:

- urediti nov varovan oddelek, zgrajen in organiziran po sodobnih metodah dela z dementnimi osebami, kajti enormna rast števila oseb s tovrstnimi diagnozami zahteva čimprejšnjo rešitev;
- prenoviti prostore in urediti dnevno in začasno varstvo ter občasne namestitve starih, ko bi njihovi svojci potrebovali oddih ali imeli nujne opravke;
- izdelati 7 mansardnih garsonjer, kjer bodo stanovalci samostojni, pa vendar jim bo na voljo vsa oskrba in nega, ki bi jo potrebovali;
- adaptirati notranje prostore (jedilnico, preostale kopalnice, prenoviti opremo sob, in zagotoviti sodobne negovalne postelje vsem stanovalcem);
- urediti prezračevanje (klimo) v jedilnici, kuhinji in pralnici ter izolacijo podstrešnih prostorov, zamenjati kritino;
- razširiti pomoč na domu na čim večje število uporabnikov, z možnostjo nujenja tudi storitev nege (kar pomeni, da bodo uporabniki deležni zdravstvene nege, fizioterapije in delovne terapije, enako kot stanovalci doma – danes zakon omogoča le oskrbo);
- postati svetovalni center za potrebe starih, kjer bo mogoče dobiti celovite informacije o reševanju potreb s področja socialnovarstvenih storitev;
- organizirati predavanja in posvete tudi za "zunanje" stare osebe ter vključevanje njih in njihovih svojcev na prireditvah doma;
- vključiti čim več prostovoljcev, ki bodo stanovalcem doma prinašali utrip okolice in jim z druženjem in pomočjo lepšali jesen življenja (Hočevlar-Šajatovič v Poklon jeseni, 2005:8-9).

Zavedajo se, da je za vsako investicijo potreben denar. Ljudje imajo pravico do nedotakljivosti in spoštovanja njihovega dostojanstva. Vsak ima svoj značaj in je zanj odgovoren, zato mora biti njegovo življenje spoštovano in sprejeto takšno, kot je. Zaposleni v socialnih ustanovah imajo pravico do lastnega izražanja, človeških pogojev dela in varnosti zaposlitve. Vsakdo pa se mora zavedati, da je dom za stare ustanova, kjer živijo ljudje; je

institucija, ki ni nikoli gotova, ki je vedno v gibanju; je proces, ki se stalno razvija, raste, se povečuje. Nikoli ne smemo pozabiti osnovnih principov vedenja: skrb, spoštovanje, občutek neodvisnosti in svobode. Ustvariti dobro oskrbo, nego in pomoč za stare ljudi pomeni ustvariti okoliščine in pogoje za dobro, visoko kakovostno oskrbo v prihodnosti, ki jo stari ljudje še kako zaslužijo.

2 PROBLEM

2.1 OBRAZLOŽITEV PROBLEMA

Za temo diplomske naloge sem se odločila, ker mislim, da s prostovoljnim delom v domovih za stare ljudi lahko pomagamo osamljenim stanovalcem, ki so nezaupljivi in zadržani ter težko navežejo stike z drugimi stanovalci. Precej izkušenj sem dobila ob mojih obiskih v Domu Petra Uzarja, kjer se vsake 14 dni srečam z gospema, s katerima delim svoj prosti čas. Nobena od njiju se ni uspela dobro vključiti v nov način življenja v domu za stare ljudi. Obiskujem pa obe gospe skupaj, tako da sta vsaj med seboj navezali nek prijeten in družaben odnos.

Najbolj zanimivo se mi zdi, kadar mi pripovedujeta o svojem življenju v domu, saj sta z vsem, kar jima je na voljo in z vsem, kar doživljata, zelo zadovoljni, vendar pa mi velikokrat potožita, da se kljub temu počutita osamljeni in da sta zelo veseli, če ju kdo obišče. Vprašala sem ju že, zakaj si ne poiščeta družbe katerega izmed stanovalcev oziroma stanovalk. Njuni odgovori so si bili zelo podobni: da so ostali stanovalci zelo radovedni, zoprni, neumni, da se z nikomer ne moreta normalno pogovarjati, zato se raje zadržujeta v svojih sobah ali pa gresta sami ven na sprehod. Poskušata se izogniti srečanjem z ostalimi stanovalci in se držita bolj sami zase.

Skoraj vsakdo med nami je kdaj osamljen, veliko ljudi pa se počuti osamljene ves čas. Nekateri so osamljeni, odkar se zavedajo, in pričakujejo, da bodo osamljeni do konca življenja. Osamljenost je huda tegoba, ki poraja različne psihosomatske bolezni in polni zdravniške ambulante, rešitve pa ni, dokler ne premagamo vzroka in je ne preženemo. Osamljenost pa človek doživlja intimno, občuti jo ne glede na to, koliko ljudi je ob njem. Prostorska bližina ni zagotovilo za to, da so si ljudje tudi odosno blizu, da med njimi vladata razumevanje in podpora, da se lepo sprejemajo in ljubijo (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci; 1992).

Osamljeni ljudje so ljudje, ki potrebujejo druge ljudi, da bi z njimi lahko komunicirali in ustvarili tak ali drugačen odnos – od prijateljskega stika in poznanstva do globoke navezanosti in trajne ljubezni. Dober odnos pa je tisti, v katerem si dva človeka delita stvari, ki se ali so se jima pripetile v življenju. Ljudje pa si delijo stvari med seboj s komuniciranjem. S

komuniciranjem človek lahko izkusi, razume in se odzove na doživljanja drugih ljudi. Če sta dva človeka popolnoma ubrana v medsebojnem komuniciranju, skupaj doživljata iste stvari, se oba natančno zavedata, kako drugi doživlja in razume neke dogodke, in to zavedanje se kaže v tem, kako se odzivata drug drugemu.

Dobri odnosi so torej odvisni od dobre komunikacije. Če smo z nekom v odnosu, nam to pomaga oceniti lastno vrednost, obenem pa nam pomaga, da lahko ocenjujemo vrednost stvari, ki se nam dogajajo – tako zunanjih dogodkov, ki jih ne moremo nadzorovati, kot naših notranjih občutij. Osamljeni smo takrat, kadar ne moremo presojeti te lastne vrednosti, kar je posledica tega, da nimamo nikogar, s komer bi se o njej lahko pogovarjali.

Vsi potrebujemo druge ljudi, ki nam zagotavljajo, koliko smo vredni in nam pomagajo, da lahko bolje ugibamo, kakšna je vrednost stvari, ki se dogajajo okrog nas. Vedeti moramo, kolikšna je naša vrednost. Zato je veliko ljudi, ki so nenehno osamljeni, prepričanih, da niso za nikogar nič vredni.

Za to, da se počutimo osamljeni, je lahko veliko razlogov in osamljenost bo vsak tak razlog še poslabšala. Vsak razlog pa je zelo oseben in najslabše pri osamljenosti je to, da ostanejo ti osebni razlogi zaprti v človekovi notranjosti in prav lahko se zgodi, da jih ne znamo več stvarno ocenjevati. Posledica tega pa je, da sami sebe zavračamo veliko bolj silovito, kot bi to storil kdorkoli drug. Zato so se tudi gospe, ki jih jaz obiskujem, znašle v položaju, ko kar pričakujejo, da jih bodo drugi stanovalci zavračali in jim zato same prihranijo ta trud in se umaknejo. Videti je, kot da so same s seboj sklenile stavo, da jih ostali stanovalci ne marajo in jih tudi ne bodo marali, potem pa se vedejo tako, da stavo vsekakor dobijo in izgubijo morebitnega prijatelja ali prijateljico.

Seveda pa se mi zdi pomemben vzrok za osamljenost tudi pomanjkanje samozavesti oz. strah pred tujci. To bi lahko imenovali tudi plahost, kar se mi zdi zelo sprejemljiv vzrok za osamljenost pri obeh stanovalkah, ki ju obiskujem. Vendar pa menim, da se oni nimata za plahi, ampak je mogoče za njiju prišlo obdobje v življenju, ko ne moreta zaupati drugim stanovalcem. Obema je skupno to, da si nikakor ne želita, da bi ju ostali stanovalci prezirali, se ne menili za njiju ali pa, da bi se do njiju vedli pokroviteljsko, vendar pa se to pogosto dogaja. Zaradi tega pretiranega reagiranja pa prizadet človek zlahka postane občutljiv in se

hitro postavi v bran. Tako si ustvari nekakšno školjko, v katero se umakne in skrrije, se tako izogiba družbi in izgubi zaupanje vase ter samozavest.

Prostovoljstvo v domovih je namenjeno predvsem tem osamljenim stanovalcem doma, zato je problem, ki ga želim raziskati, naslednji:

- Kakšne koristi ima prostovoljec od prostovoljstva in kakšne koristi ima star človek od prostovoljca in prostovoljstva?

2.2 CILJ RAZISKAVE

Z raziskavo želim ugotoviti, kaj je čar prostovoljstva in ali prostovoljstvo staremu človeku pomaga premagovati osamljenost, ki ga pesti, odkar je zapustil svoje domače okolje. Zanimajo me razlogi in motivi za druženje tako pri mladih kot pri starejših prostovoljcih, in stanovalcih (zakaj so se odločili za druženje), kaj jim pri druženju največ pomeni, kako prostovoljec in stanovalec vplivata eden na drugega, kaj sta eden od drugega pridobila, zakaj prostovoljci vztrajajo v prostovoljstvu ter kaj bi pogrešali, če bi se druženja nenadno prekinila. Seveda pa bi rada raziskala tudi, kaj pomeni druženje s prostovoljcem za stanovalca, ki ga obiskujejo svojci in/ali prijatelji, znanci, in kaj stanovalcu, ki ga ne obiskuje nihče; zanimivo pa bo tudi primerjati stanovalce glede na dolžino bivanja v domu – katerim od njih je druženje s prostovoljcem bolj pomembno.

2.3 HIPOTEZE

Zastavila sem si naslednje hipoteze:

H1: Starejše in mlade prostovoljke nimajo enakih motivov in razlogov pri odločanju za prostovoljno delo.

H2: Za prostovoljke je pomen druženja drugačen kot za stanovalke.

H3: Če bi se srečanja nenadno prekinila, bi prostovoljke najbolj pogrešale pogovor, stanovalke pa druženje.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je kombinacija kvalitativne in kvantitativne raziskave, saj so v njej zbrani tako številčni kot tudi opisni podatki.

Neodvisna spremenljivka, ki jo uporabljam v svoji raziskavi, je starost. Odvisne spremenljivke pa so motivi in razlogi za druženje pri prostovoljkah in stanovalkah, pridobitve, ki jih prostovoljkam in stanovalkam nudijo srečanja, vpliv prostovoljstva na življenje prostovoljk in stanovalk, izguba, ki bi jo utrpele prostovoljke in stanovalke, če bi se srečanja nenadno prekinila, vztrajanje prostovoljk v prostovoljstvu.

3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

Merski instrument, ki sem ga uporabila pri raziskavi, je bil anketni vprašalnik. Oblikovala sem dva različna anketna vprašalnika: prvi je bil namenjen prostovoljkam in vsebuje 1 zaprto in 11 odprtih vprašanj, drugi pa je bil namenjen stanovalkam, vsebuje pa 6 zaprtih in 6 odprtih vprašanj. Oba vprašalnika sta bila anonimna in sta priložena v prilogi.

3.3 POPULACIJA

Populacijo sestavlja 28 prostovoljk, starih od 14 do 65 let, in 28 stanovalk Doma Petra Uzarja, ki so stare od 59 do 98 let. Prostovoljke, ki obiskujejo stanovalke, so osnovnošolke 9. razreda Osnovne šole Bistrica in voditeljice skupin starih ljudi za samopomoč.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranje podatkov je potekalo v Domu Petra Uzarja v Trziču marca 2009 in je v povprečju trajalo 15 minut na osebo. Anketna vprašanja sem uporabljala, kot sem jih predhodno zapisala. Vsaki anketiranki sem se najprej predstavila in ji razložila, čemu sem se obrnila ravno na njo. Z njenim privoljenjem sem pričela s spraševanjem. Vse anketirane so si vzele čas za odgovarjanje in niso med odgovarjanjem delale nobene druge stvari. V večini primerov so bile same z mano, nekatere pa sem obiskala kar na skupinah za samopomoč, seveda sem se prej dogovorila s prostovoljkami, ki te skupine vodijo.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Podatke sem obdelala ročno in jih številčno prikazala v tabelah, ki vsebujejo tudi odstotke za lažjo predstavo. Nekatero podatke pa sem prikazala tudi z grafikoni zaradi boljše preglednosti. Za preverjanje hipotez sem izračunala hi-kvadrat preizkus.

4 REZULTATI

Za sedanji čas je značilno, da se srečujemo s podaljševanjem povprečne življenjske dobe, to pa prinaša nove probleme v medgeneracijskih odnosih. V Sloveniji se tako soočamo s spremembo v demografski strukturi prebivalstva. Zaradi tega postajajo naši slovenski domovi za stare ljudi prepolni in čakalne vrste na sprejem so vse daljše. Zato se mi zdi pomembno, da v domovih poteka prostovoljno delo in da prostovoljke prihajajo iz različnih generacij: iz mlade, srednje in stare generacije.

Za raziskavo starih ljudi in prostovoljstva sem se odločila zato, ker sem tudi sama že sedmo leto prostovoljka v Domu Petra Uzarja in me je zanimalo predvsem to, kaj pri svojem delu čutijo druge prostovoljke in "njihove" stanovalke in kaj jim prostovoljstvo daje ter kako se ob tem počutijo stanovalke.

STAROST PROSTOVOLJK IN STAROST STANOVALK

Starostno strukturo prostovoljk in stanovalk prikazujem v spodnjih dveh tabelah.

TABELA 4.1. STAROST PROSTOVOLJK

STAROST	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
13-20	8	29
21-30	2	7
31-40	1	3
41-50	2	7
51-60	10	36
61-70	5	18
SKUPAJ	28	100

Če primerjam rezultate anketiranih prostovoljk glede na starost, ugotovim, da stanovalke obiskuje največ prostovoljk starih med 51 in 60 let (36%), sledijo jim prostovoljke stare od 13 do 20 let (28%), nato pa še prostovoljke, ki so stare od 61 do 70 let (18%). Manj številčno pa stanovalke obiskujejo prostovoljke, ki so stare od 21 do 30 in od 41 do 50 let (v vsaki skupini po 7%) in pa prostovoljke stare od 31 do 40 let (4%).

TABELA 4.2. STAROST STANOVALK

STAROST	ŠTEVILO STANOVALK	%
50-60	1	4
61-70	2	7
71-80	5	18
81-90	14	50
91-100	6	21
SKUPAJ	28	100

Največ anketiranih stanovalk je starih od 81 do 90 let in to kar 50%, sledijo jim stanovalke, stare od 91 do 100 let (21%), nato pa stanovalke stare od 71 do 80 let (18%). Manj stanovalk je starih od 61 do 70 let (7%) in od 50 do 60 let (4%).

S KOM OD BLIŽNJIH IMAJO STANOVALKE NAJVEČ STIKOV IN KAKO POGOSTI SO STIKI STANOVALK Z BLIŽNJIMI?

TABELA 4.3. STIKI STANOVALK Z NJIHOVIMI BLIŽNJIMI

STIKI	ŠTEVILO STANOVALK	%
Z zakoncem	0	0
Z otroki	13	47
Z brati, sestrami	9	32
Z drugimi	4	14
Z nikomer	2	7
SKUPAJ	28	100

Pričakovano je, da največ stanovalk (47%) obiskujejo njihovi otroci, sledijo jim bratje in sestre stanovalk (32%), nato pa še drugi (14%), med katerimi so stanovalke navajale predvsem vnuke in nečake ter prijatelje. Le manjše število stanovalk: 2 od 28 stanovalk sta navedli, da nimata stikov z nikomer.

TABELA 4.4. POGOSTOST STIKOV BLIŽNJIH S STANOVALKAMI

POGOSTOST STIKOV	ŠTEVILO STANOVALK	%
Večkrat na teden	8	29
Enkrat na teden	12	43
Nekajkrat na mesec	4	14
Enkrat na mesec	2	7
Nekajkrat letno	0	0
Ni stikov	2	7
SKUPAJ	28	100

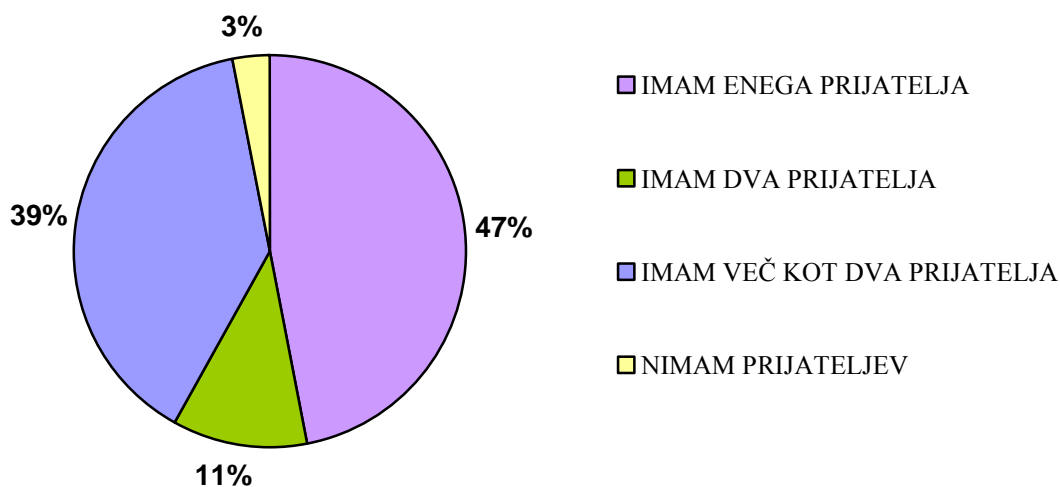
Največkrat bližnji stanovalke obiščejo enkrat na teden (43%), sledijo pa jim obiski večkrat na teden (29%) in nekajkrat na mesec (14%). Dobro je, da število tistih, ki imajo obiske enkrat na mesec in tistih, ki stikov nimajo (skupaj 14%), ni veliko.

ALI IMAJO STANOVALKE V DOMU PRIJATELJE?

TABELA 4.5. ALI IMAJO STANOVALKE V DOMU PRIJATELJE?

	ŠTEVILO STANOVALK	%
Imam enega prijatelja	13	47
Imam dva prijatelja	3	11
Imam več kot dva prijatelja	11	39
Nimam prijateljev	1	3
SKUPAJ	28	100

GRAF 4.1. ALI IMAJO STANOVALKE V DOMU PRIJATELJE?

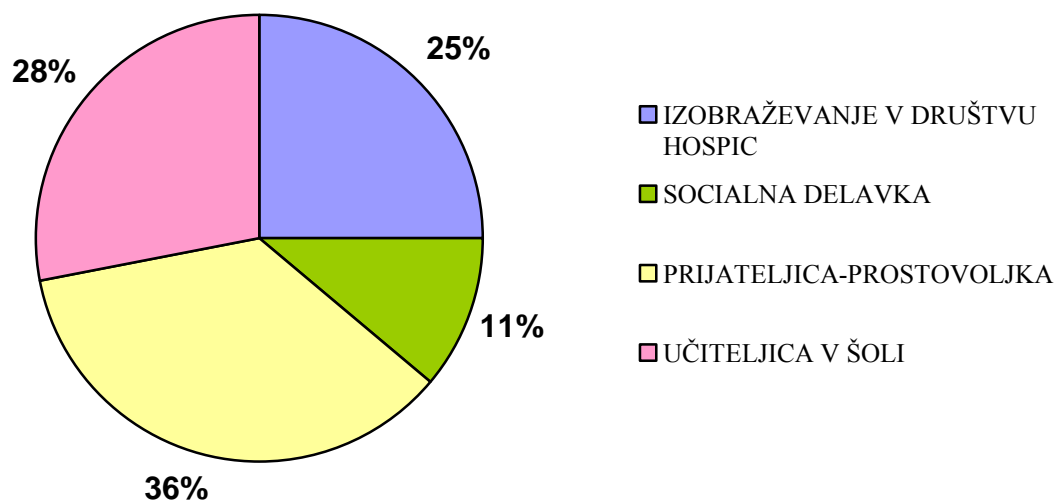
Večina stanovalk ima v domu vsaj enega prijatelja (47%), 39% stanovalk ima več kot dva prijatelja. Dva prijatelja ima 11% stanovalk, prijateljev pa nima le ena stanovalka.

KDO JE PROSTOVOLJKE SEZNANIL S PROSTOVOLJNIM DELOM?

TABELA 4.6. SEZNANITEV PROSTOVOLJK S PROSTOVOLJNIM DELOM

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Izobraževanje v Društvu Hospic	7	25
Socialna delavka	3	11
Prijateljica – prostovoljka	10	36
Učiteljica v šoli	8	28
SKUPAJ	28	100

GRAF 4.2. STRUKTURA SEZNANITVE PROSTOVOLJK S PROSTOVOLJNIM DELOM

Na podlagi rezultatov lahko ugotovim, da so največ anketiranih prostovoljk s prostovoljnim delom seznanile njihove prijateljice (36%), ki so prav tako prostovoljke. Sledijo jim prostovoljke, ki so se seznanile s prostovoljnim delom v šoli (28%). Tudi izobraževanje Društva Hospic je pripomoglo k seznanitvi s prostovoljnim delom, in sicer kar 25% prostovoljk. Nekaj prostovoljk pa je s prostovoljnim delom seznanila socialna delavka (11%).

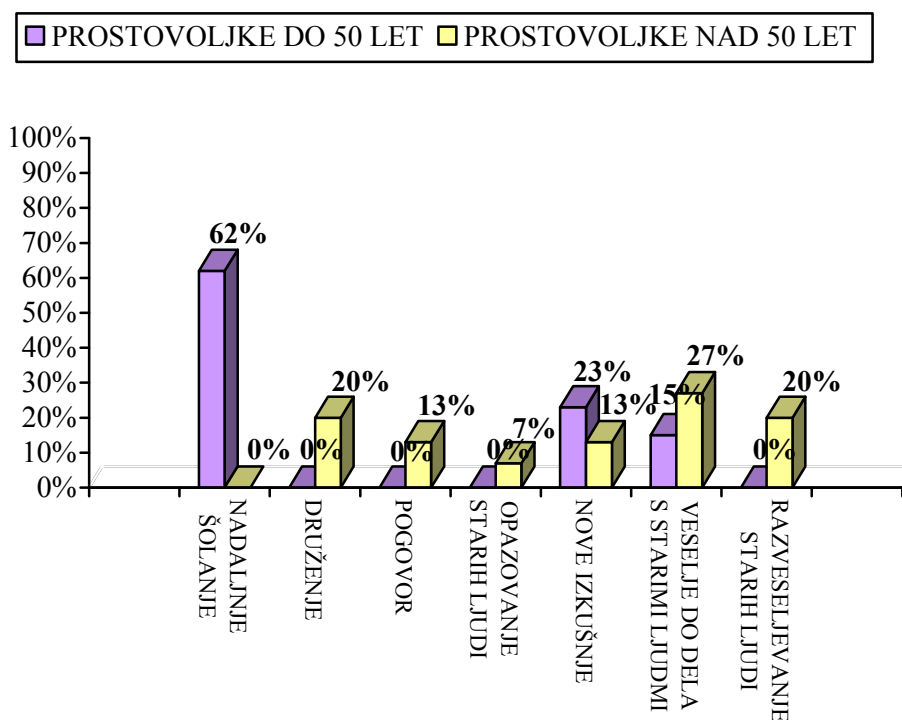
RAZLOGI IN MOTIVI ZA VKLJUČITEV V PROSTOVOLJNO DELO

Prostovoljke in stanovalke sem povprašala po tem, kaj jih je sploh motiviralo in navdušilo za vključitev v prostovoljstvo.

TABELA 4.7. MOTIVI PROSTOVOLJK

MOTIVI	ŠTEVILO PROSTOVOLJK STARIH DO 50 LET		ŠTEVILO PROSTOVOLJK STARIH NAD 50 LET		SKUPAJ	
	ŠTEVILO	PROCENT	ŠTEVILO	PROCENT	ŠTEVILO	PROCENT
Nadaljne šolanje	8	62%	0	0%	8	29%
Druženje	0	0%	3	20%	3	11%
Pogovor	0	0%	2	13%	2	7%
Opazovanje starih ljudi	0	0%	1	7%	1	3%
Nove izkušnje	3	23%	2	13%	5	18%
Veselje do dela s starimi ljudmi	2	15%	4	27%	6	21%
Razveseljevanje starih ljudi	0	0%	3	20%	3	11%
SKUPAJ	13	100%	15	100%	28	100%

GRAF 4.3. STRUKTURA MOTIVOV PROSTOVOLJK

Iz rezultatov je razvidno, da se je največ prostovoljk, starih do 50 let, za prostovoljstvo odločilo zaradi nadaljnega šolanja (62%), da se bodo lažje odločile za smer nadaljnega šolanja, novih izkušenj (23%) in veselja do dela s starimi ljudmi (15%). Pri prostovoljkah starih nad 50 let je pomemben motiv za vključitev v prostovoljno delo veselje do dela s starimi ljudmi (27%). Sledita motiva druženje in razveseljevanje starih ljudi (po 20%). Kot bomo videli v nadaljevanju, je to tudi eden od motivatorjev za nadaljevanje prostovoljnega dela. Sledijo nove izkušnje in pogovor (oba razloga je navedlo 13% anketiranih prostovoljk starih nad 50 let).

Dodatno sem ugotavljala, ali se pri mladih in starejših prostovoljkah motivi in razlogi pri odločanju za prostovoljno delo razlikujejo. Za ugotovitev razlik oziroma preverjanje hipoteze sem uporabila hi-kvadrat preizkus (izračun prilagam v prilogah).

H0: Starejše in mlade prostovoljke imajo enake motive in razloge pri odločanju za prostovoljno delo.

H1: Starejše in mlade prostovoljke nimajo enakih motivov in razlogov pri odločanju za prostovoljno delo.

Hi-kvadrat (14,19) je večji od zahtevanega tabeliranega (3,841) pri stopnji tveganja 0,05 in pri eni stopinji prostosti. Z manj kot 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, lahko zavrremo ničelno hipotezo, saj je pri mlajših prostovoljkah glavni motiv nadaljne šolanje, pri starejših pa veselje do dela s starimi ljudmi.

TABELA 4.8 MOTIVI STANOVALK

MOTIVI	ŠTEVILO STANOVALK	%
Druženje	17	61
Klepet oz. pogovor	8	28
Kratkočasenje	3	11
SKUPAJ	28	100

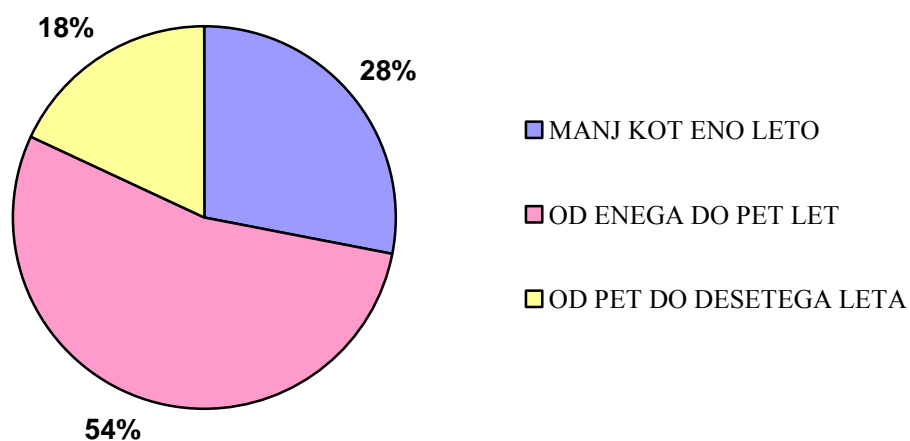
Če pogledamo, kaj so glavni motivi anketiranih stanovalk za druženje s prostovoljkami, je na prvem mestu druženje (61%), takoj za tem pa mu sledita pogovor (28%) in kratkočasenje (11%).

KAKO DOLGO SE PROSTOVOLJKE UKVARJAJO S PROSTOVOLJNIM DELOM?

TABELA 4.9. DOLŽINA VKLJUČENOSTI PROSTOVOLJK V PROSTOVOLJNO DELO

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Manj kot eno leto	8	28
Od enega do pet let	15	54
Od pet do deset let	5	18
SKUPAJ	28	100

GRAF 4.4. DOLŽINA VKLJUČENOSTI PROSTOVOLJK V PROSTOVOLJNO DELO

Največ prostovoljk se s prostovoljstvom ukvarja od enega do pet let (54%), sledijo jim prostovoljke, ki se s prostovoljstvom ukvarjajo manj kot eno leto (28%), nato pa so še prostovoljke, ki se s prostovoljstvom ukvarjajo od pet do deset let (18%).

KAKO DOLGO SE STANOVALKE DRUŽIJO S PROSTOVOLJKAMI IN KAKO POGOSTO SE SREČUJEJO Z NJIMI?

TABELA 4.10. ČAS DRUŽENJA STANOVALK S PROSTOVOLJKAMI

	ŠTEVILO STANOVALK	%
Manj kot en mesec	0	0
En mesec do manj kot pol leta	7	25
Pol leta do manj kot eno leto	4	14
Eno leto do manj kot dve leti	2	7
Dve leti in več	15	54
SKUPAJ	28	100

Največ stanovalk se s prostovoljkami družijo že več kot dve leti (54%), en mesec do manj kot pol leta se družijo s prostovoljkami 25% stanovalk, sledijo pa jim stanovalke, ki se s prostovoljkami družijo pol leta do manj kot eno leto (14%) in eno leto do manj kot dve leti (7%).

TABELA 4.11. POGOSTOST SREČANJ STANOVALK S PROSTOVOLJKAMI

POGOSTOST SREČANJ	ŠTEVILO STANOVALK	%
Večkrat na teden	2	7
Enkrat na teden	26	93
Nekajkrat na mesec	0	0
Enkrat na mesec	0	0
Nekajkrat letno	0	0
SKUPAJ	28	100

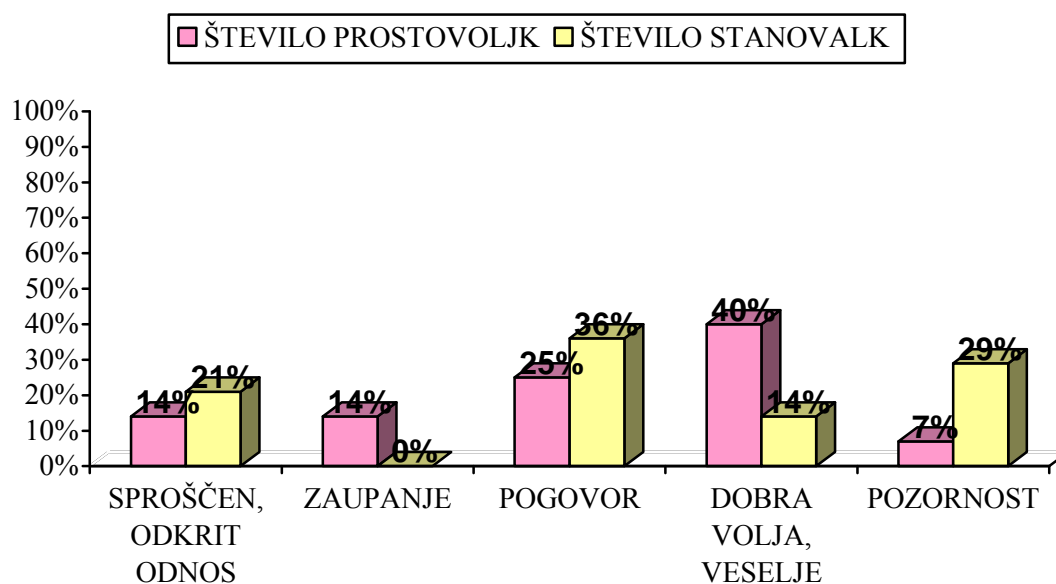
V veliki večini (93%) se stanovalke s prostovoljkami srečajo enkrat na teden, 2 stanovalki pa sta deležni obiskov prostovoljk tudi večkrat na teden.

KAKŠEN JE POMEN DRUŽENJA ZA PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE?

TABELA 4.12. POMEN DRUŽENJA ZA PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE

POMEN DRUŽENJA	ŠTEVILO PROSTOVOLJK		ŠTEVILO STANOVALK		SKUPAJ	
Sproščen, odkrit odnos	4	14%	6	21%	10	18%
Zaupanje	4	14%	0	0%	4	7%
Pogovor	7	25%	10	36%	17	30%
Dobra volja, veselje	11	40%	4	14%	15	27%
Pozornost	2	7%	8	29%	10	18%
SKUPAJ	28	100%	28	100%	56	100%

GRAF 4.5. STRUKTURA POMENA DRUŽENJA MED PROSTOVOLJKAMI IN STANOVALKAMI

Rezultati so pokazali, da prostovoljkam pri druženju s stanovalkami največ pomenita dobra volja in veselje (40%). Sledijo pa pogovor (25%), sproščen, odkrit odnos in zaupanje (14%) ter pozornost (7%). Stanovalke večjo težo dajejo pogovoru (36%). Sledijo pozornost (29%), sproščen, odkrit odnos (21%) ter dobra volja in veselje (14%).

Dodatno sem ugotavljala, kakšen pomen ima druženje na prostovoljke in kakšen pomen na stanovalke. Za preverjanje hipoteze sem izračunala hi-kvadrat preizkus (izračun prilagam v prilogah).

H0: Za prostovoljke je pomen druženja enak kot za stanovalke.

H2: Za prostovoljke je pomen druženja drugačen kot za stanovalke.

Hi-kvadrat (11,8) je večji od zahtevanega tabeliranega (9,488) pri stopnji tveganja 0,05 in pri štirih stopinjah prostosti. Z manj kot 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, lahko zavrnilo ničelno hipotezo, saj je za prostovoljke pomen druženja dobra volja in veselje, za stanovalke pa pogovor.

KAJ STANOVALKA IN PROSTOVOLJKA SKUPAJ POČNETA NA SREČANJIH?

TABELA 4.13. TEMA SREČANJ

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Pogovor	13	46
Poslušanje ena druge	4	14
Sprehod v naravi	11	40
SKUPAJ	28	100

Prostovoljke so odgovarjale, da se s stanovalkami največkrat pogovarjajo (46%) in se sprehajajo v naravi (40%). Malo manj časa pa namenjajo poslušanju ena druge (14%).

KAKO JE PROSTOVOLJKA VPLIVALA NA ŽIVLJENJE STANOVALKE IN KAKO STANOVALKA NA ŽIVLJENJE PROSTOVOLJKE?

Odgovori so bili v tem primeru pri vseh anketiranih enaki. Vpliv vse ocenjujejo kot pozitiven in dober. Nekatere anketiranke so poleg tega odgovorile, da jim je druženje popestrilo življenje.

KAJ STA PROSTOVOLJKA IN STANOVALKA PRIDOBILI ENA OD DRUGE?

TABELA 4.14. KAJ SO STANOVALKE PRIDOBILE OD PROSTOVOLJK?

	ŠTEVILO STANOVALK	%
Dobra volja	8	28
Opora	2	7
Zadovoljstvo	10	36
Novo prijateljstvo	5	18
Tolažba	3	11
SKUPAJ	28	100

Na podlagi rezultatov sem ugotovila, da prostovoljke stanovalkam prinašajo veliko dobre volje (28%), predvsem pa zadovoljstva (36%). Sledi jima sklepanje novih prijateljstev (18%), v manjši meri pa tudi tolažba (11%) in opora (7%).

TABELA 4.15. KAJ SO PROSTOVOLJKE PRIDOBILE OD STANOVALK?

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Smisel življenja	6	21
Samopotrditiv	4	14
Življenjske izkušnje	11	40
Modrost	7	25
SKUPAJ	28	100

S temi rezultati pa sem ugotovila, da prostovoljkam največ pomenijo življenjske izkušnje stanovalk (40%) in nasveti oziroma modrost (25%) ter pogovori s stanovalkami o smislu življenja (21%), malo manj pa samopotrditiv (14%).

KAJ STA STANOVALKA IN PROSTOVOLJKA DALI ENA DRUGI?

TABELA 4.16. KAJ SO STANOVALKE DALE PROSTOVOLJKAM?

	ŠTEVILO STANOVALK	%
Zadovoljstvo	7	25
Dobra volja	3	11
Življenjske izkušnje	13	46
Nasveti	5	18
SKUPAJ	28	100

Ko sem stanovalke vprašala, kaj so dale prostovoljkam, se je pokazala zanimiva povezava z rezultati iz prejšnje tabele 4.15. Očitno se stanovalke zavedajo, kaj prostovoljke od njih dobijo, torej življenjske izkušnje (46%). Približno četrtnina stanovalk meni, da prostovoljkam dajo tudi zadovoljstvo, 18% jih je navedlo nasvete in 11% dobro voljo.

TABELA 4.17. KAJ SO PROSTOVOLJKE DALE STANOVALKAM?

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Dobrota	6	21
Prijateljstvo	3	11
Veselje oz. zadovoljstvo	12	43
Prosti čas	7	25
SKUPAJ	28	100

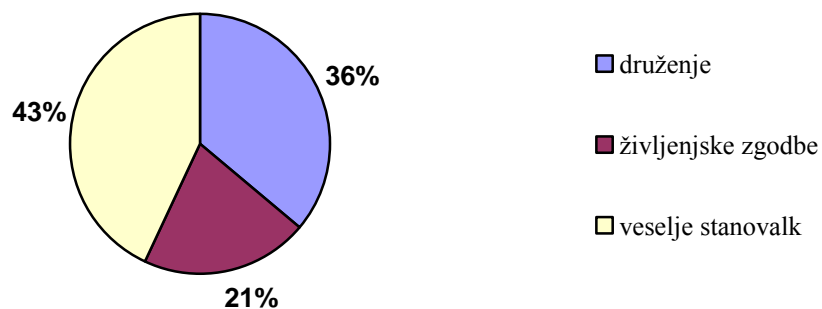
Prostovoljke menijo, da so stanovalkam nudile veselje oziroma zadovoljstvo (43%). Prostovoljke velik pomen pripisujejo tudi koristno zapolnjenemu prostemu času (25%), nekoliko manj prostovoljk pa meni, da so stanovalkam ponudile dobroto (21%) in prijateljstvo (11%).

KAJ JE GLAVNA MOTIVACIJA PROSTOVOLJKAM, DA ŠE VEDNO VZTRAJAJO PRI OPRAVLJANJU PROSTOVOLJNEGA DELA?

TABELA 4.18. MOTIVACIJA ZA VZTRAJANJE V PROSTOVOLJSTVU

MOTIVACIJA	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Druženje	10	36
Življenjske zgodbe	6	21
Veselje stanovalk	12	43
SKUPAJ	28	100

GRAF 4.6. MOTIVACIJA ZA VZTRAJANJE V PROSTOVOLJSTVU

Prostovoljke najbolj navdihuje veselje stanovalk (43%) ter druženje (36%), v nekaterih primerih pa tudi življenjske zgodbe stanovalk (21%).

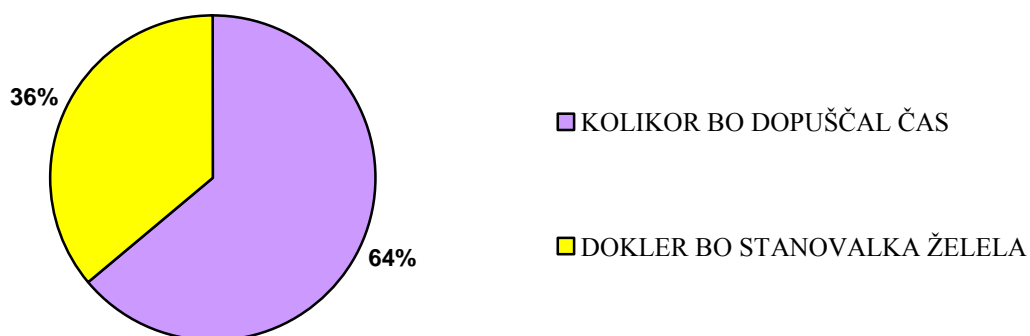
KOLIKO ČASA PROSTOVOLJKE ŠE NAMERAVAJO DELATI S STANOVALKAMI?

Anketiranih je bilo 28 prostovoljk.

TABELA 4.19. ČAS, KI GA PROSTOVOLJKE ŠE NAMERAVAJO POSVETITI STANOVALKAM

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK	%
Kolikor bo dopuščal čas	18	64
Dokler bo stanovalka želela	10	36
SKUPAJ	28	100

GRAF 4.7. ČAS, KI GA PROSTOVOLJKE ŠE NAMERAVAJO POSVETITI STANOVALKAM

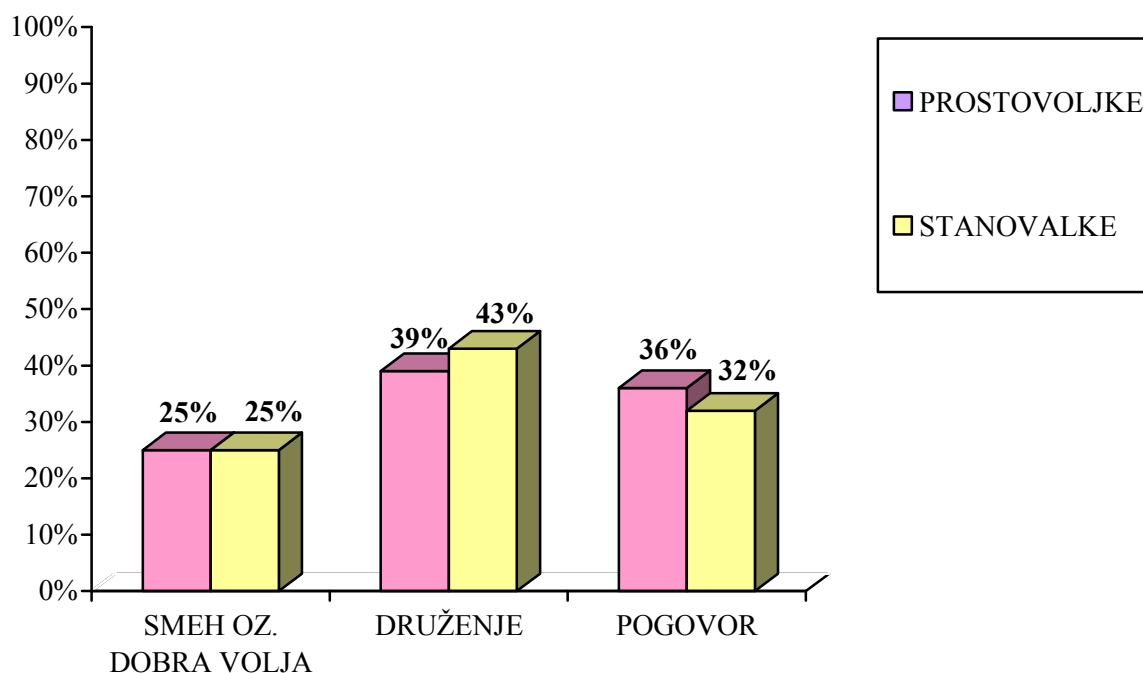
Večina prostovoljk (64%) bo stanovalko obiskovala toliko časa, kolikor jim bo dopuščal njihov čas, malo več kot tretjina (36%) pa jih je navedlo, da bodo delale še toliko časa, dokler si bodo to želele stanovalko.

KAJ BI STANOVALKE IN PROSTOVOLJKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?

TABELA 4.20. KAJ BI PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?

	ŠTEVILO PROSTOVOLJK		ŠTEVILO STANOVALK		SKUPAJ	
Smeh oz. dobra volja	7	25%	7	25%	14	25%
Druženje	11	39%	12	43%	23	41%
Pogovor	10	36%	9	32%	19	34%
SKUPAJ	28	100%	28	100%	56	100%

GRAF 4.8. KAJ BI PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?

Rezultati so si zelo podobni. Prostovoljkam in stanovalkam največ pomeni druženje (41%), sledi mu pogovor (34%), na koncu pa še veliko smeha in dobre volje (25%).

Dodatno sem ugotavljala, kaj bi prostovoljke in stanovalke najbolj pogrešale, če bi se srečanja nenadno prekinila. Za preverjanje hipoteze sem izračunala hi-kvadrat preizkus (izračun prilagam v prilogah).

H0: Prostovoljke in stanovalke bi najbolj pogrešale podobne aktivnosti.

H3: Če bi se srečanja nenadno prekinila, bi prostovoljke najbolj pogrešale pogovor, stanovalke pa druženje.

Ker je hi-kvadrat (0,1) manjši od zahtevanega tabeliranega (5,991) pri stopnji tveganja 0,05 in pri dveh stopinjah prostosti, ničelno hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, sprejmemo (obdržimo hipotezo). Iz tabele pa je razvidno, da bi tako prostovoljke kot stanovalke najbolj pogrešale druženje in pogovor.

5 RAZPRAVA

Podatki kažejo, da se s prostovoljstvom v Domu Petra Uzarja ukvarjajo večinoma prostovoljke, ki so stare od 51 do 60 let. Predpostavljamo, da zato, ker se najbrž počasi začnejo zavedati, da se jim tretje življenjsko obdobje hitro približuje in jim druženje s stanovalkami lahko pomaga premagati strah pred starostjo (da se bodo lažje soočile s svojo starostjo), v nekaterih primerih pa tudi strah pred smrtjo. Mlade prostovoljke, stare od 13 do 20 let pa se za druženje s stanovalkami odločijo predvsem zaradi možnosti pridobivanja novih življenjskih izkušenj in zaradi nadaljnjega šolanja (da se bodo lažje odločile za smer nadaljnjega šolanja).

Ko sem po starosti vprašala stanovalke, ki se družijo s prostovoljkami, pa sem ugotovila, da jih je nad 70% starih nad 81 let. Stanovalke, ki so bile anketirane, imajo stike z bližnjimi, in sicer jih največ obiskujejo njihovi otroci, bratje in sestre ter vnuki in nečakinje. Pogostost stikov je po mojem mnenju kar zadovoljujoča, saj ima več kot dve tretjini stanovalk stike z bližnjimi vsaj enkrat na teden ali večkrat na teden. Prav tako so me razveselili tudi odgovori na vprašanje: »Ali imajo stanovalke v domu prijatelje?«, saj ima večina stanovalk vsaj enega prijatelja, veliko pa je tudi takih, ki imajo v domu več kot dva prijatelja.

Večino prostovoljk so s prostovoljnim delom seznanile njihove prijateljice, ki se prav tako ukvarjajo s prostovoljstvom. Nekoliko več kot četrtino prostovoljk je s prostovoljstvom seznanila učiteljica v šoli, nekatere je o prostovoljnem delu seznanilo tudi Društvo Hospic. V manjši meri so bile prostovoljke seznanjene s prostovoljstvom s strani socialne delavke. Odgovori kažejo, da je seznanjanje oziroma informiranje o prostovoljnem delu večkrat neformalno in da bi najbrž pristojne službe (socialna delavka) pri tem lahko naredile še kaj več.

Motivi in razlogi za prostovoljstvo pa so bili naslednji: največ mlajših prostovoljk se je za prostovoljstvo odločilo zaradi nadaljnjega šolanja (da se bodo lažje odločile za smer nadaljnjega šolanja), novih izkušenj in veselja do dela s starimi ljudmi. Razumljivo je, da mladi iščejo izkušnje, ki jim lahko koristijo na poklicni poti in ki bodo dobrodošle v razvoju njihove kariere. Prostovoljke, ki so stare nad 50 let, pa kot motiv navajajo veselje do dela s starimi ljudmi. Poleg tega jim je motiv še druženje in razveseljevanje starih ljudi, saj jim

veliko pomeni, da jih je nekdo vesel, da tudi one lahko nekoga osrečijo, kar je tudi eden od motivatorjev za nadaljnje prostovoljstvo. Predvidevam (na podlagi teoretičnega dela moje diplome), da ta rezultat kaže, da se te prostovoljke družijo s stanovalkami zaradi lastne priprave na starost, saj se jim le-ta že približuje in se lahko o tem pogovarjajo s stanovalkami. Pri stanovalkah pa so bili glavni razlogi in motivi za vključitev v prostovoljstvo druženje, pogovor in kratkočasenje. Predpostavljamo, da so najbrž nekatere od njih tudi osamljene. Za stare ljudi je selitev v dom velika sprememba, na katero se nekateri zelo težko privadijo. Zato se osamijo, se ne družijo z ostalimi stanovalci.

Večina prostovoljk se s prostovoljnim delom ukvarja od enega do pet let in anketirane stanovalke obiskujejo že več kot dve leti in to enkrat na teden. Pri njihovem druženju prostovoljkam največ pomenita dobra volja in veselje, kar je lahko pomemben motivator za nadaljnja druženja, saj se počutijo koristne. Stanovalkam pa največ pomenita pogovor in pozornost, kar bi lahko kazalo na to, da so osamljene in pogrešajo družbo. Vsi rezultati torej potrjujejo, da jim druženje s prostovoljkami zelo veliko pomeni in se že vnaprej veselijo novih srečanj z njimi.

Na vprašanje, kako je prostovoljka vplivala na življenje stanovalke in kako stanovalka na življenje prostovoljke, sem dobila identične odgovore pri vseh 56-ih anketiranih osebah, in sicer, da zelo pozitivno in dobro, nekatere anketiranke pa so odgovorile tudi, da jim je druženje popestrilo življenje.

Prostovoljke so od stanovalk pridobile življenjske izkušnje in nasvete oz. modrost ter predstavo o smislu življenja v starosti, stanovalke pa od prostovoljk veliko zadovoljstva in dobre volje. Veseli me, da se stanovalke zavedajo, kaj prostovoljke od njih pridobijo. To sem ugotovila, ko sem jim zastavila vprašanje, kaj je stanovalka dala prostovoljki, na katerega so odgovorile, da prostovoljkam posredujejo predvsem bogate življenjske izkušnje. Ugotovila sem tudi, da je zadovoljstvo obojestransko, vendar pa je prostovoljkam zelo pomemben tudi njihov koristno zapolnjen prosti čas, saj je važno to, da se prostovoljke počutijo koristne in zadovoljne in da lahko nekoga razveselijo.

Glavna motivacija za vztrajanje v prostovoljstvu so prostovoljkam veselje stanovalk, druženje in življenjske zgodbe stanovalk. Veselje stanovalk in druženje z njimi jih navdihuje, da vztrajajo, življenjske zgodbe pa jim popestrijo njihova srečanja, kar jih še dodatno spodbuja k

prostovoljstvu oz. nadaljnjim srečanjem. Prostovoljke bodo stanovalke obiskovale, dokler jim bo dopuščal čas in dokler jih bodo stanovalke vesele in si želele njihovega obiska.

Odgovori na zadnje vprašanje, kaj bi stanovalka in prostovoljka pogrešali, če bi se nenadno prekinila srečanja, so mi razkrili, kaj je bistvo prostovoljstva in kaj imajo od tega tako prostovoljke kot tudi stanovalke. Stanovalke in prostovoljke so podale zelo podobne odgovore, in sicer, da bi najbolj pogrešale druženja, pogovore in pa veliko smeha in dobre volje.

Prav zaradi teh ugotovitev v moji raziskavi tudi jaz vztrajam v prostovoljstvu, saj me srečanja napolnjujejo z veseljem, zadovoljstvom in toplino. Prav tako pa me tudi razveseli vsakič znova smeh in veselje "mojih" dveh stanovalk, ko stopim skozi vrata sobe, kar mi da vedeti, da sem koristna in zaželjena ter da jima pomagam premagovati osamljenost.

6 SKLEPI

- V Domu Petra Uzarja se s prostovoljnim delom ukvarja največ prostovoljk, ki so stare od 51 do 60 let.
- Motivi in razlogi za vključitev v prostovoljstvo so bili pri prostovoljkah nadaljnje šolanje, nove izkušnje, veselje do dela s starimi ljudmi in druženje. Stanovalke pa so kot motive in razloge za vključitev v prostovoljstvo navajale druženje, pogovor in kratkočasenje.
- Srečanja prostovoljk in stanovalk so pozitivno vplivala na njihova življenja.
- Prostovoljke so od stanovalk pridobile življenjske izkušnje in nasvete oz. modrost ter predstavo o smislu življenja v starosti, stanovalke pa od prostovoljk veliko zadovoljstva in dobre volje.
- Prostovoljkam so glavna motivacija za vztrajanje v prostovoljstvu veselje stanovalk, druženje in življenjske izkušnje.
- Če bi se srečanja nenadno prekinila, bi prostovoljke in stanovalke najbolj pogrešale druženja, pogovore in veliko smeha ter dobre volje.

7 PREDLOGI

- V Domu Petra Uzarja bi lahko malo več pozornosti namenili pridobivanju prostovoljcev, saj sem pri mojih obiskih in raziskovanju opazila še veliko stanovalcev in stanovalk, ki bi si mogoče želeli družbe. Značilnosti stanovalcev doma so, da so bolj pasivni, nekateri so tudi onemogli, zato bi jim lahko tudi s pomočjo prostovoljcev zagotovili več svežine, vedrine in dobre volje. Neobremenjeni z domskimi zadevami in hišnim redom prostovoljci začnejo pogovor tam, kjer je lepo, kar bolni in obremenjeni stanovalci potrebujejo, zato stanovalci nenehno težko pričakujejo nadaljna srečanja.
- Dom Petra Uzarja kot organizacija, ki se ukvarja s prostovoljnim delom, naj vidno pokaže prostovoljcem, da upošteva njihov trud, kar bi lahko storili z različnimi nagradami. Prostovoljci naj vidijo svojo vlogo v celotni strukturi organizacije. Videnje svoje vloge v kontekstu vrednot in uspeha celotne organizacije je nenadomestljiva in učinkovita motivacija posameznika. Zelo preprosta in pomembna nagrada je beseda 'hvala'. Ustvarjanje prijetnega delovnega vzdušja, zapomnitev prostovoljčevega imena ter posvečanje svojega časa prostovoljcem je prav tako nagrada (Ochman, Jordan; 1997: 22).
- Rezultati v moji raziskavi kažejo, da je seznanjanje oziroma informiranje o prostovoljnem delu večkrat neformalno in zato bi najbrž pristojne službe (socialna delavka) lahko naredile še kaj več tudi s formalnimi oblikami informiranja.
- Potrebno je poskrbeti za obveščanje in seznanjanje družbe in skupnosti o starosti kot zakladu znanj, modrosti in izkušenj, kar bi pripomoglo k razbitju mita o starosti kot "odplavini" in odpravi ostalih predsodkov o starih ljudeh in starosti.

8 LITERATURA:

- Birsa, M. (1992): Življenje po šestdesetem križu. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Brečko, D. (1998): Kako se odrasli spreminjamo? Radovljica: Didakta.
- Dovidio, J.; Penner, L. (2006): The social psychology of prosocial behavior. New York: Mahwah.
- Dragoš, S. (2000): Socialne mreže in starost. Socialno delo 39 (4-5), str. 293-314.
- Dremelj, P. (2003): Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. Družboslovne razprave 19 (43), str. 149-170.
- Felicijan, P. (2002): Vzorniki za starost, kot jih vidijo prostovoljci medgeneracijskih programov za kakovostno starost. Kakovostna starost, Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko 5 (4), str. 38-50.
- Flaker, V. (2001): Prostovoljno delo za druge in zase. Socialno delo 40 (6), str. 305-312.
- Hlebec, V. (2003): Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. Družboslovne razprave 19 (43), str. 171-182.
- Goffman, E. (1961): Asylums. Doubleday & Co. (Pelican, 1968).
- Hodgkinson, V. (1989): The future of the nonprofit sector. San Francisco: Josey-Bass publisher.
- Hojnik-Zupanc, I. (1994): Institucionalno bivanje starih ljudi. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Hojnik-Zupanc, I. (1996): Organizirana pomoč na domu za stare ljudi v Ljubljani. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Hojnik-Zupanc, I. (1997): Dodajmo življenje letom. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Hojnik-Zupanc, I. (1999): Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ivanjšič, S. (2000): Socialni delavec in starostnik. Socialno delo 39 (6), str. 433-439.
- Kastenbaum, R. (1985): Staranje. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Kavčec, B. (2002): Razpotja mednarodnega prostovoljstva. Ljubljana: Nacionalna agencija programa Mladina, Movit.
- Knific, B. (2003): Temeljna značilnost projekta starih skupin za samopomoč. Prepletanja 2003, št.8, str. 22-24.

- Mali, J. (2002): Starost, emocije in emocionalno delo v domovih za stare. *Socialno delo* 41 (6), str. 317-321.
- Mali, J. (2003): Koncept totalne ustanove in domovi za stare (magistrsko delo). Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
- Mali, J. (2006): Koncept totalne ustanove in domovi za stare. *Socialno delo* 45 (1-2), str. 17-27.
- Mali, J. (2007): Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji (doktorska disertacija). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (1984): Prostovoljno delo na področju socialnih dejavnosti, Zbornik strokovnih razprav. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- Mesec, B. (2000a): Prostovoljno delo včeraj, danes in jutri. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Mesec, B. (2000b): Prostovoljci imajo srce in voljo. *Socialno delo* 39 (3), str. 207-212.
- Mesec, B. (2003): Izbrani članki iz gerontoboetike. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mikuš Kos, A. (1997): Prostovoljno delo pri varovanju zdravja in v zdravstvu. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Mikuš Kos, A. (1999): Prostovoljstvo v Mariboru, Ob drugem kongresu prostovoljcev. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Miloševič Arnold, V. (2000): Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo* 39 (4-5), str. 253-262.
- Miloševič Arnold, V.; Poštrak, M. (2003): Uvod v socialno delo. Ljubljana: Študentska založba.
- Miloševič Arnold, V. (2004): Socialno delo s starimi ljudmi, Izbrani članki in referati. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Miloševič Arnold, V. (2006): Socialno delo s starimi ljudmi, Izbrani članki in referati. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Musek, J. (1982): Osebnost. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Nagode, M. (2003): Vrednotenje uporabe alarmno-varovalnega sistema kot sredstva večje samostojnosti starostnikov (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Nagode, M.; Dremelj, P.; Hlebec, V. (2006): Ponudniki socialne opore starostnikom v ruralnem in urbanem okolju. *Teorija in praksa* 43 (5-6), str. 814-827.
- Naša pot (2003): 10 let skupin starih ljudi za samopomoč. Tržič: Dom Petra Uzarja.

- Ochman, M.; Jordan, P. (1997): Prostovoljci: dragoceni vir. Baltimore: Univerza Johns Hopkins.
- Pečjak, V. (1998): Psihologija tretjega življenjskega obdobja. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Podbevšek, N. (2001): Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo Mesto, 3. slovenski kongres prostovoljstva. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Poklon jeseni (2005): Dom Petra Uzarja, Izdano ob 25. letnici doma. Tržič: Dom Petra Uzarja.
- Postružnik, A. (2000): Nematerialna pomoč starostnikom. Socialno delo 39 (4-5), str. 337-345.
- Požarnik, H. (1981): Umetnost staranja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ramovš, J.; Kladnik, T.; Knific, B. in sodelavci; (1992): Skupine starih za samopomoč, Metodični priročnik. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
- Ramovš, J. (1995): Slovenska sociala med včeraj in jutri, druga dopolnjena in predelana izdaja. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš, J. (2001): Prostovoljstvo pri delu z ljudmi in za ljudi. Socialno delo 40 (6), str. 313-322.
- Ramovš, J. (2002): Krajevni medgeneracijski centri. Kakovostna starost, Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko 5 (4). Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš, J. (2003): Kakovostna starost. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Rapoša Tajnšek, P. (1992): Prostovoljno delo med javnim in privatnim, neprofitnim in profitnim sektorjem. P&P Bilten; Bilten društva za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, str. 11-13. Ljubljana.
- Rosenberg, M.; Everitt, J. (2001): Planing for aging populations, inside or outside the walls. Progress in Planing 56, str. 119-168.
- Sheard, J. (1995): From lady bountiful to active citizen: Volunteering and the voluntary sector. V: Justin Davis Smith, Colin Rochester, Rodney Hedley, (ur.); An introduction to the Voluntary Sector, str. 114-127. London, New York: Routledge.
- Šadl, Z. (2005): Družbene spremembe, travmatične emocije in emocionalna opora. Družboslovne razprave 21 (49-50), str. 223-242.
- Šiplič, V.; Kadiš, D. (2002): Psihosocialni vidik staranja. Socialno delo 41 (5), str. 295-300.

- Škerjanc, J.; Zaviršek, D. (2000): Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjševanje njihove izključenosti v sistemu socialnega varstva. Socialno delo 39 (6), str. 387-388.
- Tomažič, N.; Peternelj, O. (1998): Organiziranje služb za pomoč starostnikom na domu v občini Koper (diplomsko delo). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Tournier, P. (1980): Učimo starjeti. Zagreb: Biblioteka Oko 3 ujutro.
- Ule, M.; Kline, M.(1996): Psihologija tržnega komuniciranja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vaux, A. (1988): Social support; Theory, research and intervention. New York: Praeger.

INTERNETNA VIRA:

- Strategija varstva starejših ljudi do leta 2010; Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva. <http://www.mddsz.gov.si>
www.mladina.movit.si

9 POVZETEK

Staranje prebivalstva postaja eden glavnih izzivov v naši družbi, zato moramo vse več pozornosti posvečati starim ljudem in potrebam, ki jih prinese starost.

Temo o pomenu prostovoljstva za stare ljudi, ki bivajo v Domu Petra Uzarja, sem raziskovala zato, ker sem v sedmih letih spoznala, da je v domovih za stare ljudi zelo veliko stanovalk in stanovalcev, ki jim je domski način življenja tuj, tu se ne najdejo in ostanejo sami ali osamljeni vsak v svoji sobi. Prostovoljci jim lahko pomagamo, da premagajo osamljenost, se kar najbolj privadijo na domsko življenje, si pridobijo zaupanje vase in v ostale stanovalke in stanovalce in na ta način sklenejo tudi kakšno novo prijateljstvo.

Prostovoljci so ljudje, ki se zavedajo življenja v kapitalistični dobi, a se obenem zavedajo, da denar ne zmore kupiti vsega, da denar ne tolaži, ti ne stoji ob strani in ne nudi pomoči. So ljudje, ki niso nesebični in ki za storjeno delo pričakujejo plačilo, le da je to nematerialno. Delajo, dokler imajo občutek, da so koristni in dokler se ljudje, katerim pomagajo, veselijo naslednjega snidenja. Človek naravno deluje tako, da se izogiba situacijam, ki jih zazna kot neprijetne in teži k prijetnim. Ravno zaradi tega bodo ljudje s pozitivno izkušnjo s prostovoljstvom s tem nadaljevali (Podbevšek, 2001: 78).

Namen moje raziskave je bil, da raziščem, kakšne koristi ima prostovoljec od prostovoljstva in kakšne koristi ima star človek od prostovoljca in prostovoljstva. Ko sem stanovalke in prostovoljke povprašala po tem, sem dobila odgovore, kot so druženje, pogovor, dobra volja, veselje, smeh. Stanovalkam in prostovoljkam prostovoljno delo prinese veliko pozitivnega v njihova življenja in bodo srečanja še vedno nadaljevale, saj bi tako stanovalke kot prostovoljke zelo pogrešale vse koristi, ki jih pridobijo ena od druge.

V prihodnosti bi bilo zaželeno, da bi se domovi še bolj trudili vključevati prostovoljno delo v svoje poslanstvo in bi na ta način poskušali olajšati stanovalcem prehod iz domačega okolja v ustanovo in pomagali premagati osamljenost, ki pesti nekatere stanovalce.

10 PRILOGE:

PRILOGA 1: VPRAŠALNIK ZA STANOVALKE

PRILOGA 2: VPRAŠALNIK ZA PROSTOVOLJKE

PRILOGA 3: PREVERJANJE HIPOTEZ

PRILOGA 1

VPRAŠALNIK ZA STANOVALCE/KE DOMA PROSTOVOLJSTVO IN STARI LJUDJE V DOMU PETRA UZARJA

Sem Vesna Jelar in pišem diplomsko nalogo z naslovom Prostovoljstvo v Domu Petra Uzarja. Vprašalnik, ki je pred Vami, mi bo pomagal pri razumevanju Vašega odnosa s prostovoljcem/ko in občutkov ob Vaših srečanjih. Zato Vas vljudno prosim, da si vzamete nekaj minut in ga izpolnite. Vprašalnik je anonimen.

1. Spol: a. ženski b. moški

2. Starost: let

3. S kom od Vaših bližnjih imate največ stikov?

a. zakonec

b. otroci

c. bratje, sestre

d. drugi, navedite koga: _____

e. brez stikov

4. Kako pogoste stike imate s tistim od bližnjih, ki je z Vami najpogosteje?

- a. večkrat na teden
- b. enkrat na teden
- c. nekajkrat na mesec
- d. enkrat na mesec
- e. nekajkrat letno
- f. nimam stikov

5. Ali imate v Domu prijatelje?

- a. imam enega prijatelja/prijateljico
- b. imam dva prijatelja/prijateljici
- c. imam več kot dva prijatelja/prijateljici
- d. nimam prijateljev

6. Kakšni so bili razlogi in motivi, da ste se odločili/e za druženje s prostovoljcem/ko?

7. Koliko časa se družite s prostovoljcem/ko, ki sedaj prihaja k Vam?

- a. manj kot en mesec
- b. en mesec do manj kot pol leta
- c. pol leta do manj kot eno leto
- d. eno leto do manj kot dve leti
- e. dve leti in več

8. Kako pogosto se srečujete s prostovoljcem/ko?

- a. večkrat na teden
- b. enkrat na teden
- c. nekajkrat na mesec
- d. enkrat na mesec
- e. nekajkrat letno

9. Kaj Vam pri druženju največ pomeni?

10. Kakšen odnos sta razvila s prostovoljcem/ko?

11. Kako je prostovoljec/ka vplival/a na Vaše življenje?

Kaj ste od njih pridobili/e?

Kaj ste jim dali/e?

12. Če bi se Vaša srečanja s prostovoljcem/ko nenadno prekinila – bi Vam kaj manjkalo, kaj bi pogrešali/e?

Iskrena hvala

PRILOGA 2

VPRAŠALNIK ZA PROSTOVOLJCE/KE PROSTOVOLJSTVO IN STARI LJUDJE V DOMU PETRA UZARJA

Sem Jelar Vesna in pišem diplomsko nalogo z nalovom Prostovoljstvo v Domu Petra Uzarja. Vprašalnik, ki je pred Vami, mi bo pomagal pri razumevanju Vašega dela in občutkov ob Vaših srečanjih s staro osebo. Zato Vas vljudno prosim, da si vzamete nekaj minut in ga izpolnite. Vprašalnik je anonimen.

1. Starost: let

2. Spol: a. ženski b. moški

3. Kdo Vas je seznanil s prostovoljnim delom?

4. Kakšni so bili Vaši motivi za vključitev v prostovoljno delo?

5. Kako dolgo ste že prostovoljec/ka?

6. Kaj s starim človekom počneta, ko ste pri njem na obisku?

7. Kaj Vam pri druženju največ pomeni?

8. Kako je druženje s starim človekom vplivalo na Vaše življenje?

Kaj ste od njih pridobili/e?

Kaj ste jim dali/e?

9. Kaj je glavna motivacija, da še vztrajate?

10. Koliko časa nameravate delati kot prostovoljec/e s staro osebo?

11. Če bi se vaša srečanja nenadno prekinila - bi Vam kaj manjkalo, kaj bi pogrešali/e?

Iskrena hvala

PRILOGA 3

PREVERJANJE HIPOTEZ

Preverjanje hipoteze 1 (H1):

H0: Starejše in mlade prostovoljke imajo enake motive in razloge pri odločanju za prostovoljno delo.

H1: Starejše in mlade prostovoljke nimajo enakih motivov in razlogov pri odločanju za prostovoljno delo.

TABELA 10.1. UGOTAVLJANJE RAZLIK V MOTIVIH IN RAZLOGIH PRI ODLOČANJU ZA PROSTOVOLJNO DELO PRI MLADIH IN STAREJŠIH PROSTOVOLJKAH

MOTIVI IN RAZLOGI	MLADE PROSTOVOLJKE	STAREJŠE PROSTOVOLJKE	SKUPAJ
Nadaljevanje šolanja, nove izkušnje	11	2	13
Druženje, pogovor, opazovanje in razveseljevanje starih ljudi, veselje	2	13	15
SKUPAJ	13	15	28

TABELA 10.2. HI-KVADRAT PREIZKUS

CELICE	f0	ft	f0 – ft	(f0 – ft) ²	(f0 – ft) ² /ft
a	11	6,04	4,96	24,6	4,07
b	2	6,96	- 4,96	24,6	3,53
c	2	6,96	- 4,96	24,6	3,53
d	13	8,04	4,96	24,6	3,06
SKUPAJ	28	28	0		$x^2 = 14,19$

$$sp = (v - 1) * (s - 1) = (2 - 1) * (2 - 1) = 1, \alpha = 0,05, x^2 = 14,19 > x^2_{\alpha=0,05} = 3,841$$

Preverjanje hipoteze 2 (H2):

H0: Pomen druženja je za stanovalke in prostovoljke enak.

H2: Za prostovoljke je pomen druženja drugačen kot za stanovalke.

TABELA 10.3. PRIMERJAVA POMENA DRUŽENJA PROSTOVOLJK IN STANOVALK

POMEN DRUŽENJA	PROSTOVOLJKE	STANOVALKE	SKUPAJ
Sproščen, odkrit odnos	4	6	10
Zaupanje	4	0	4
Pogovor	7	10	17
Dobra volja, veselje	11	4	15
Pozornost	2	8	10
SKUPAJ	28	28	56

TABELA 10.4. HI-KVADRAT PREIZKUS

CELICE	f0	ft	f0 - ft	(f0 - ft) ²	(f0 - ft) ² /ft
a	4	5	- 1	1	0,2
b	6	5	1	1	0,2
c	4	2	2	4	2
d	0	2	- 2	4	2
e	7	8,5	- 1,5	2,25	0,3
f	10	8,5	1,5	2,25	0,3
g	11	7,5	3,5	12,25	1,6
h	4	7,5	- 3,5	12,25	1,6
i	2	5	- 3	9	1,8
j	8	5	3	9	1,8
SKUPAJ	56	56	0		$X^2 = 11,8$

$sp = (v - 1) * (s - 1) = (5 - 1) * (2 - 1) = 4, \alpha = 0,05, x^2 = 11,8 > x^2_{\alpha=0,05} = 9,488$

Preverjanje hipoteze 3 (H3):

H0: Prostovoljke in stanovalke bi najbolj pogrešale podobne aktivnosti.

H3: Če bi se srečanja nenadno prekinila, bi prostovoljke najbolj pogrešale pogovor, stanovalke pa druženje.

TABELA 10.5. KAJ BI PROSTOVOLJKE IN STANOVALKE POGREŠALE, ČE BI SE SREČANJA NENADNO PREKINILA?

	PROSTOVOLJKE	STANOVALKE	SKUPAJ
Smeh oz. dobra volja	7	7	14
Druženje	11	12	23
Pogovor	10	9	19
SKUPAJ	28	28	56

TABELA 10.6. HI-KVADRAT PREIZKUS

CELICE	f0	ft	f0 - ft	(f0 - ft)²	(f0 - ft)²/ft
a	7	7	0	0	0
b	7	7	0	0	0
c	11	11,5	- 0,5	0,25	0,02
d	12	11,5	0,5	0,25	0,02
e	10	9,5	0,5	0,25	0,03
f	9	9,5	- 0,5	0,25	0,03
SKUPAJ	56	56	0		X = 0,1

$$sp = (v - 1) * (s - 1) = (3 - 1) * (2 - 1) = 2, \alpha = 0,05, x^2 = 0,1 < x^2_{\alpha=0,05} = 5,991$$

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani/a VESNA JELAR
vpisan/a na Fakulteto za socialno delo v štud. letu 2009 kot redni/a, izredni/a
študent/ka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom
PROSTOVOLJSTVO V DOMU PETRA UZARJA
napisal/a samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja DOC. DR.
LILJANE RIHTER.

Datum: 12. 10. 2009

Podpis: Vesna Jelar